

Hanzehogeschool Groningen

Communicatiesystemen

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Communicatiesystemen van Hanzehogeschool Groningen. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Hanzehogeschool Groningen is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2012 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 28 september 2012.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. Edsco de Heus, voorzitter en domeindeskundige;

Mevrouw drs. Brecht van Eyndhoven, domeindeskundige;

De heer drs. Jeroen van Mastrigt-Ide, domeindeskundige;

De heer Maikel Ooijens, studentlid.

De heer drs. ing. Adriaan Horrevorts, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2012*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht.

Het panel kon op de bezoekdag op basis van de vijftien bestudeerde eindwerkstukken nog geen conclusie trekken over de kwaliteit van het gerealiseerde eindniveau. Het panel heeft daarom aanvullend nog tien extra eindwerkstukken opgevraagd en bestudeerd. Het panel heeft na bestudering van de vijfentwintig eindwerkstukken zich een oordeel kunnen vormen over het gerealiseerde eindniveau.

De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 30 november 2012

Panelvoorzitter

drs. Edsco de Heus

Panelsecretaris

drs. ing. Adriaan Horrevorts

Samenvatting

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding Communicatiesystemen van de Hanzehogeschool Groningen als **voldoende**.

Het panel vat hier zijn bevindingen en oordelen samen en volgt daarbij de drie standaarden van het NVAO accreditatiekader van de beperkte opleidingsbeoordeling: beoogde eindkwalificaties, onderwijsleeromgeving en toetsing en gerealiseerde resultaten.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De opleiding Communicatiesystemen (CS) van de Hanzehogeschool Groningen gaat uit van een set van negen competenties die de afgestudeerde van de opleiding CS dient te beheersen. Deze competentieset is afgestemd met het werkveld en sluit aan bij de domeincompetenties en de Body of Knowledge & Skills (BOKS) van de sector HEO. De opleiding CS leidt studenten op die communicatiemiddelen realiseren voor verschillende media ten behoeve van de communicatie met doelgroepen van een organisatie.

Het panel stelt vast dat de opleidingscompetenties relevant zijn voor het opleidingsdomein en dat zij aansluiten bij de internationale standaard voor het bachelorniveau (de Dublin descriptoren). Het panel tekent hierbij aan dat het competentieprofiel van CS in algemene termen is geformuleerd. De student kan zich daardoor zeer breed profileren. Zo schrijft de opleiding dat afgestudeerden communicatiemiddelen inzetten, adviseren, plannen, ontwerpen, ontwikkelen en implementeren. Dat betekent dat de afgestudeerde op een zeer breed veld alles zou moeten kunnen. De CS-opleiding kan, aldus het panel, de CS-competenties kernachtiger omschrijven.

De opleiding leert studenten internationaal te denken. Dat is van belang als voorbereiding op de internationale arbeidsmarkt. Dit doet de opleiding onder andere door studenten te trainen in Engelse schrijf- en spreekvaardigheden. De student werkt zo aan het ontwikkelen van een “intercultural competence”.

Met de ontwikkeling van drie specialisaties (majors) heeft de opleiding ingespeeld op specifieke vragen en ontwikkelingen in het werkveld en op vragen van studenten:

- Multimedia Design & Branding (MDB);
- Game Design & Development (GDD);
- Web & Mobile Services (WMS).

Voor elke van de majors zijn de beroepstaken en rollen verder uitgewerkt. Dit gebeurt in samenspraak met een vertegenwoordiging van het werkveld.

Het panel merkt op dat de opleiding in de uitwerking van de competenties in beroepstaken en de omschrijving van mogelijke functies van de beginnend bachelor CS te veel de nadruk legt op (web)ontwerper / developer, (web) vormgeving/designer, game artist. Ook in de wervingsfolders van de opleiding CS komt naar voren dat de CS'er vooral een maker is.

Het panel stelt vast dat het competentieprofiel van CS in het domein HEO meer gericht dient te zijn op de rol van intermediair tussen gebruiker en communicatiesystemen. De student leert om zijn kennis over ontwerpen en vormgeven van nieuwe media en digitale informatiesystemen in te zetten in verschillende organisaties. De student wordt opgeleid om over de inzet van deze middelen te adviseren. In de beroepstaken en in de informatie naar toekomstige studenten zou dit dan ook nadrukkelijker naar voren moeten komen: het oplossen van een communicatievraagstuk met behulp van ICT in plaats van het maken van een website of een game.

Het panel komt tot het oordeel **voldoende** voor deze standaard.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het panel stelt vast dat het programma, personeel (professionalisering), onderwijsvoorzieningen en borging van de kwaliteit voldoende op elkaar zijn afgestemd om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Alle onderdelen van het studieprogramma zijn beschreven in de Digitale Onderwijsplanner. Daarin is per studieonderdeel informatie opgenomen over het moment van aanbieden, plaats in het curriculum, instapvoorwaarden, inhoud, niveau, toetsing en onderwijsvorm. De relatie tussen competenties en programma is systematisch uitgewerkt. Studenten weten wat er van hen verwacht wordt en waarop zij beoordeeld worden.

De opleiding heeft in de *Body of Knowledge & Skills* (BoKS) vastgelegd wat een student moet kunnen en kennen. Het panel plaatst een kanttekening bij de focus van de inhoudelijke invulling (zie standaard 1). De lijn beroepsprofiel – competenties – programma kan scherper worden beschreven en afgebakend. Naast theorie besteedt de opleiding ook voldoende aandacht aan de praktijk. De diverse programmaonderdelen dragen bij aan het verwerven van kennis en vaardigheden, toepassen van kennis en vaardigheden en het leren kritisch na te denken over het professioneel functioneren in het beroep. De opleiding ontwikkelt een leerlijn onderzoek (opzetten en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek). Daartoe zijn in de afgelopen twee jaar in het programma nieuwe studieonderdelen opgenomen.

Het panel stelt vast dat de opleiding studenten die zich international willen oriënteren voldoende mogelijkheden biedt. Elk jaar nemen studenten deel aan internationale projecten en volgen studenten een Engelstalig ICM-honoursprogramma. Studenten worden vanaf jaar 2 getraind in Engelse schrijf- en spreekvaardigheid.

De opleiding trekt een sterk uiteenlopend type studenten aan. Sommige studenten beschikken al over veel kennis van multimedia anderen weten weinig tot niets van multimedia en kiezen voor de opleiding CS op basis van incomplete kennis over het beroep en beroepsmogelijkheden. De motivatie voor de studie varieert hierdoor sterk bij de studenten. Voor studenten is de overgang van vo/mbo naar hbo soms lastig. De opleiding heeft mede om die reden de begeleiding in het eerste jaar aangepast. Dit heeft geleid tot een verbetering van de tentamenresultaten. Het diplomarendement van de opleiding is in de

afgelopen zes jaar zeer geleidelijk toegenomen, maar is in vergelijking tot andere opleidingen in het hbo toch laag te noemen.

Docenten hebben voldoende ervaring in de praktijk en beschikken over voldoende kennis van het domein. Onderzoeksvaardigheden zijn naar het oordeel van het panel bij het personeel beperkt aanwezig. De opleiding is in 2011 gestart met een scholingstraject Leergang Methoden van Onderzoek voor docenten. Studenten met wie het panel sprak zijn positief over de kwaliteiten van de docenten.

Het panel stelt vast – mede aan de hand van de rondleiding door het gebouw - dat de voorzieningen goed zijn. Studenten zijn blijkens evaluaties redelijk tevreden over de voorzieningen.

Het panel stelt vast dat de opleiding serieus aandacht besteedt aan het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs. De opleiding neemt uitkomsten van evaluaties serieus en onderneemt actie als dat nodig is. De afgelopen twee jaar zijn veel acties ondernomen om het onderwijs te vernieuwen en te verbeteren. Voorbeelden zijn: meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden in het curriculum, verbeteren van het systeem van toetsen en beoordelen, verbeteren van het contact met de student (intensiveren begeleiding eerste jaar en invoeren van quality teams met klassenvertegenwoordigers). Tot slot betreft de opleiding het werkveld bij de inhoud van het programma. Voor elk themablok is er overleg tussen docenten en het werkveld (uitwisseling docenten en medewerkers van bedrijven).

De rode draad die door de bevindingen van het panel loopt is dat de opleiding meer aandacht zou moeten besteden aan advisering over de inzet van technisch creatieve diensten, producten en dienstverlening binnen de context van een organisatie en haar marketingstrategie en minder aandacht voor het ontwikkelen en ontwerpen van multimediale toepassingen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor deze standaard.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding heeft veel werk gemaakt van het systematiseren van toetsen en beoordelen. Er is (nieuw) beleid ontwikkeld en er zijn richtlijnen voor het beoordelen ontwikkeld. Het panel stelt vast dat de opleiding in voldoende mate heeft vastgelegd aan welke eisen toetsen en examens moeten voldoen. De opleiding gaat systematisch te werk bij het ontwikkelen van toetsen (kwaliteitstoets vooraf), de uitvoering ervan en het achteraf evalueren van de kwaliteit van de toetsing. Recent heeft de opleiding de wijze waarop de stage- en afstudeeropdrachten beoordeeld worden, kritisch geëvalueerd (herbeoordeling stage- en afstudeerwijze). In de nieuwe richtlijnen voor beoordeling krijgen het kunnen opzetten en uitvoeren van een praktijkgericht onderzoek, methodisch te werk gaan en de kwaliteit van de analyse van bevindingen meer aandacht.

Het panel stelt vast dat de opleiding dit ontwikkeltraject goed heeft ingezet (scholing van docenten en afstudeerbegeleiders, vastleggen van processen, procedures en aanscherpen beoordelingscriteria). Ook het werkveld is bij de beoordeling van het eindniveau betrokken.

Praktijkbegeleiders zijn tevreden over de eindresultaten van afstudeeropdrachten. De adviezen zijn nuttig voor de bedrijven waar studenten zijn afgestudeerd.

Het panel constateert dat de opleiding in transitie is wat betreft de eisen die zij stelt aan het afstuderen. In de afgelopen twee jaren is meer de nadruk komen te liggen op praktijkgericht onderzoek. Ook is dit in het curriculum geleidelijk aan meer behandeld. Tijdens de studie van de huidige afstudeerders zijn de 'spelregels' veranderd en aangescherpt. Niet alle studenten, waarvan het panel het afstudeerwerk heeft beoordeeld, hebben aldus het panel in voldoende mate laten zien dat zij aan de (nieuwe) afstudeereisen voldoen. Een deel van de studenten was echter ook minder geschoold / getraind in het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Dit maakt het begrijpelijk dat de eindwerkstukken van een klein aantal studenten, in de ogen van het panel, in mindere mate aan de aangescherpte criteria voor afstuderen voldeden. De kritiek van het panel op deze eindwerkstukken betreft vooral de kwaliteit van de probleemstelling, de methodologische onderbouwing, de theoretische diepgang en magere uitvoering van het onderzoek.

Het panel heeft aanvullend inzage gehad in afstudeerwerken van recent afgestudeerden. De meest recente afstudeerwerken voldoen, aldus het panel, alle aan de eisen die de opleiding stelt en voldoen ten minste aan het hbo-bachelorniveau. Deze eindwerkstukken zijn alle aantoonbaar volgens de nieuwe richtlijnen voor afstuderen opgesteld. Het panel komt bij deze eindwerken tot een vergelijkbare beoordeling als de opleiding.

Het panel komt voor deze standaard tot het oordeel **voldoende**.

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	11
2	Beoordeling	15
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	15
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	19
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	31
3	Eindoordeel over de opleiding	37
4	Aanbevelingen	39
5	Bijlagen	41
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	43
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	45
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	51
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	57
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	61
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	63
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	65

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Communicatiesystemen
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34430
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240
5. Afstudeerrichting(en)	Major Multimedia Design & Branding (MDB) Major Game Design & Development (GDD) Major Web & Mobile Services (WMS)
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Groningen
8. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 26 april 2006 Besluit NVAO: 10 juli 2007
9. Code of conduct	Ja

Administratieve gegevens van de instelling

10. Naam instelling	Hanzehogeschool Groningen
11. Status instelling	Bekostigd
12. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief onder voorwaarden Van 9 mei 2012 tot 8 mei 2013

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

1. In- door- en uitstroomgegevens van – zo mogelijk – de laatste zes cohorten
2. gerealiseerde docent-studentratio
3. gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie (een fase kan bijvoorbeeld aangegeven worden in reguliere studie jaren, de stage en de afstudeerperiode).

1. Rendementsgegevens

Bron: HG-kengetallensite (bijgewerkt t/m 1 oktober 2011)

Tabel B1.1: CS voltijd - Totaaloverzicht

Opleidingsgegevens (jaar)	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Totaal aantal ingeschrevenen	484	638	764	755	758	700	671	646
Aantal instroom propedeuse	239	277	226	146	194	164	169	179
Totaal aantal gediplomeerden	13	23	46	97	125	115	97	
Gem. studieduur gediplom. (mnd)	44,5	47,5	49,0	53,7	54,4	58,6	56,4	
Aantal studiestakers	137	134	143	138	151	114	148	
Gem. st.duur studiestakers (mnd)	13,5	12,5	13,8	17,3	14,5	16,1	22,1	

Tabel B1.2: CS voltijd - Diplomarendement (incl. uitval na 1 jaar)

Diplomarendement (cohort)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
% diplomarendement na 4 jaar	18	12%	38	14%	31	14%	30	21%	-	-	-	-	-	-
% diplomarendement na 5 jaar	77	32%	95	34%	66	29%	-	-	-	-	-	-	-	-
% diplomarendement na 6 jaar	96	40%	108	39%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabel B1.3: CS voltijd - Rendement (na aftrek van uitval na 1 jaar)

Rendement (cohort)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
Aantal studenten na uitval 1 ^e jaar	160		181		140		81		101		91		98	
% rendement na 4 jaar	18	18%	38	21%	31	21%	30	37%	-	-	-	-	-	-
% rendement na 5 jaar	77	48%	95	52%	66	47%	-	-	-	-	-	-	-	-
% rendement na 6 jaar	96	60%	108	59%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabel B1.4: CS voltijd - Uitval

Uitval (cohort)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
% uitval na 1 jaar	79	33%	95	34%	86	38%	65	45%	93	48%	73	45%	71	42%
% uitval na 2 jaar	99	41%	116	42%	111	49%	78	53%	100	52%	87	53%	-	-
% uitval na 3 jaar	104	44%	122	44%	116	51%	80	55%	103	53%	-	-	-	-

Tabel B1.5: CS voltijd - Propedeuserendement

Propedeuserendement (cohort)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11	
% geslaagden propedeuse na 1 jaar	38	16%	27	10%	36	16%	20	14%	44	23%	38	23%	43	25%
% geslaagden propedeuse na 2 jaar	136	57%	154	56%	111	50%	68	47%	95	49%	79	48%	-	-
% geslaagden propedeuse na 3 jaar	144	60%	164	59%	116	51%	71	49%	97	50%	-	-	-	-

Tabel B1.6: CS voltijd - Aantal ingeschrevenen per vooropleiding

Opleidingsgegevens (jaar)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12	
Totaal aantal ingeschrevenen	484		638		764		755		758		700		671		646	
Havo	169	35%	250	38%	300	39%	305	40%	341	45%	340	49%	340	51%	354	55%
MBO	220	45%	291	44%	318	41%	317	42%	289	38%	231	33%	220	33%	205	32%
Overig	45	9%	53	8%	65	9%	56	7%	41	6%	44	6%	38	6%	25	4%
VWO	50	10%	63	10%	81	11%	77	10%	86	11%	85	12%	74	11%	62	10%

Tabel B1.7: CS voltijd - Instroom per vooropleiding

Opleidingsgegevens (jaar)	2004/05		2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12	
Totaal aantal instromers	239		277		226		146		194		164		169		179	
Havo	93	39%	130	47%	108	48%	74	51%	107	55%	96	66%	100	59%	114	64%
MBO	108	45%	113	41%	77	34%	56	38%	65	34%	50	30%	49	29%	57	32%
Overig	19	8%	16	6%	18	8%	4	3%	3	2%	3	2%	3	2%	0	0%
VWO	19	8%	18	6%	23	10%	12	8%	19	10%	15	9%	17	10%	8	4%

2. Ratio docent/student

Ratio docent/student komt overeen met omvang docenten in fte gedeeld door studentenpopulatie bij de opleiding CS.

Tabel B1.8: Ratio docent/student opleiding CS

Gerealiseerde versus streefwaarde	Docent/student
Huidige waarde 2011-2012	1/29,6
Streefwaarde 2014-2015 [2.3]	1/27

3. Contacturen

Tabel B1.9: Aantal contacturen per week per studiejaar opleiding CS 2012-2013

Studiejaar	Aantal contacturen per week
1	18
2	20
3	Variabel, afhankelijk van stage en keuzeonderwijs
4	Specialisatie: 20 Afstuderen: variabel

Streefwaarde 2014-2015 ICM: 20 uur per week [2.3].

4. Kwalificatiegraad docenten

Tabel B1.10: Kwalificatiegraad docenten opleiding CS

Kwalificatiegraad	mastergeschoold	PhD
Huidige waarde 2011-2012 *	45%	0%
Streefwaarde 2014-2015	78%	10%

* op dit moment (voorjaar 2012) zijn 2 docenten aan het promoveren en zijn 6 docenten bezig met een masteropleiding.

Streefwaarde 2014-2015 opleiding CS (en ICM): 78% mastergeschoold, 10% PhD [2.3].

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De opleidingen Communicatiesystemen (CS) in Nederland, verenigd in het Landelijk Overleg Opleidingen CS¹ (LOCS), zijn in 2009 - 2010 gestart met een vereenvoudiging van de CS-competenties die in 2004 zijn vastgesteld. Vanaf 2011 wordt landelijk gewerkt met een set van negen competenties. Deze competentieset is afgestemd met het werkveld en sluit aan bij de domeincompetenties en de Body of Knowledge & Skills (BOKS) van de sector HEO.

Het doel van de opleiding CS is als volgt beschreven in de kritische reflectie:

“De afgestudeerde aan de opleiding CS realiseert communicatiemiddelen voor verschillende media ten behoeve van de communicatie met doelgroepen van een organisatie, zet deze op de juiste wijze in en adviseert over de strategische inzet van media en middelen op tactisch niveau.”

Dit doel wil de opleiding realiseren door studenten op te leiden die de negen CS-competenties beheersen, te weten:

1. Probleem analyseren;
2. Onderzoeken;
3. Adviseren en planvorming;
4. Ontwikkelen en ontwerpen;
5. Produceren;
6. Implementeren;
7. Evalueren;
8. Projectmatig werken;
9. Professioneel handelen.

In het *Onderwijskundig opleidingsplan* staat beschreven dat de opleiding vanaf het begin aandacht besteedt aan internationalisering door het trainen van Engelse schrijf- en spreekvaardigheden en het ontwikkelen van een “intercultural competence”, passend bij het vakgebied van CS.

¹ Op dit moment nemen de CS-opleidingen van de Hanzehogeschool Groningen, de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en de Hogeschool Utrecht (HU) deel aan het LOCS, dat sinds 2011 actief is.

Het Instituut Communicatie en Management (ICM) wil dat haar opleidingen aandacht besteden aan de internationale context. Beroepsopdrachten dienen (indien relevant) in een internationaal perspectief te staan. Studenten leren internationaal te denken en bereiden zich voor op de internationale arbeidsmarkt of een arbeidsmarkt die onderhevig is aan globalisering.

In bijlage 1 van dit rapport zijn de negen competenties nader beschreven. Het panel stelt vast dat de opleidingscompetenties relevant zijn voor het opleidingsdomein.

In het *Onderwijskundig opleidingsplan, opleiding CS (juli 2012)* beschrijft de opleiding het herziene beroepsprofiel van de opleiding CS, de visie op onderwijs en de inrichting van het curriculum. Dit document beschrijft, aldus het panel, op een inzichtelijke wijze hoe de opleiding haar doelen, domeincompetenties en opleidingscompetenties heeft uitgewerkt. Het competentieprofiel van CS is in algemene termen geformuleerd. Het panel vindt dat deze competenties nog specifiekere beschreven zouden kunnen worden. Het panel stelt vast dat de opleiding zich zeer breed profileert. Zo schrijft de opleiding dat afgestudeerden communicatiemiddelen inzetten, adviseren, plannen, ontwerpen, ontwikkelen en implementeren. Dat betekent dat de afgestudeerde op een zeer breed veld alles zou moeten kunnen. De CS-opleiding kan, aldus het panel, de CS-competenties kernachtiger omschrijven. In de Kritische Reflectie schrijft de opleiding dat zij in 2012 werkt aan het concretiseren van de doelen door per onderwijsblok learning outcomes² te formuleren.

De opleiding toont in het *Onderwijskundig opleidingsplan* aan dat de negen CS-competenties gekoppeld zijn aan de domeincompetenties van de sector HEO en de hbo-kwalificaties³.

Voor de mate van beheersing van de competenties zijn niveaubeschrijvingen gemaakt:

Niveau 1: De student laat zien dat hij op uitvoerend niveau opdrachten/beroepstaken op correcte wijze kan uitvoeren met het gewenste resultaat in een realistische situatie die eenvoudige eisen stelt aan de uitvoering. De beroepsproducten zijn eenvoudig en gestructureerd en de student past bekende methoden/technieken tot volgens vaste voorschriften en regels;

Niveau 2: De student laat zien dat hij opdrachten kan uitvoeren met een (gedeeltelijk) zelf gekozen aanpak/werkwijze. De student kan de keuze voor de aanpak verantwoorden. Het beroepsproduct is complex maar gestructureerd en de student past bekende methoden/technieken aan wisselende situaties aan;

Niveau 3: De student laat zien dat hij opdrachten in complexe situaties op correcte wijze kan uitvoeren, bijv. doordat de student zelf de opdracht formuleert en eisen en criteria formuleert waarbinnen de opdracht uitgevoerd moet worden. De beroepsproducten zijn ongestructureerd en de student verbetert methoden/technieken en past normen aan de situatie aan.

De student werkt in jaar 1 hoofdzakelijk op competentieniveau 1, in jaar 2 en 3 vooral op niveau 2 en in de specialisaties en/of het laatste jaar op niveau 3.

² De learning outcomes zijn beschrijvingen van wat de student kan en weet na afronding van een onderwijsblok en/of studieonderdeel en zijn operationalisering van de CS-competenties.

³ De tien generieke kwalificaties van het hbo-niveau, zoals beschreven in het rapport Prikkel, Presteren, Profileren van de commissie Franssen (2006)

Op basis van de CS-competenties zijn binnen de opleiding CS vijf beroepstaken geformuleerd. Deze beroepstaken zijn:

1. Adviseren over multimediaoplossingen voor communicatievraagstukken (BT1);
2. Bedenken en ontwerpen van multimediaoplossingen voor communicatievraagstukken (BT2);
3. Ontwikkelen van multimediaoplossingen (BT3);
4. Implementeren en evalueren van een multimediaoplossing (BT4);
5. Leiden van een ontwikkelproces (BT5).

Per beroepstaak kan de CS-afgestudeerde in verschillende uitvoeringsrollen terecht komen. De belangrijkste rollen van de CS-afgestudeerde als beginnend beroepsbeoefenaar zijn die van Ontwikkelaar, Ontwerper, Manager en Adviseur.

Met de ontwikkeling van drie specialisaties (majors) heeft de opleiding ingespeeld op specifieke vragen en ontwikkelingen in het werkveld en op vragen van studenten:

- Brand & Design management in 2005;
- Digitale Dienstverlening in 2006;
- Gaming & Simulatie in 2006.

Voor elke van de majors zijn/worden de beroepstaken en rollen verder geconcretiseerd. Dit gebeurt in samenspraak met een vertegenwoordiging van het werkveld. Voor de major Game Design & Development is dit traject afgerond. Vanaf 2012-2013 zal dit ook voor de andere twee majors van start gaan. (*Onderwijskundig Opleidingsplan* p 9).

Het *Onderwijskundig Opleidingsplan* geeft een overzicht van beroepsrollen en de beroepstaken voor de drie majors van de opleiding CS. Ook is de Body of Knowledge & Skills beschreven voor de opleiding CS. Het panel stelt vast dat de beschrijvingen een beeld geven van de kennis en vaardigheden die de CS-afgestudeerde dient te bezitten om de beroepstaken en rollen van een startend beroepsbeoefenaar CS te kunnen uitvoeren.

Het panel merkt op dat de opleiding in de uitwerking van de competenties in beroepstaken en de omschrijving van mogelijke functies van de beginnend bachelor CS te veel de nadruk legt op (web)ontwerper / developer, (web) vormgeving/designer, game artist. Ook in de wervingsfolders van de opleiding CS komt naar voren dat de CS'er vooral een maker is. Het panel stelt vast dat het competentieprofiel van CS in het domein HEO meer gericht dient te zijn op de rol van intermediair tussen gebruiker en communicatiesystemen. De student leert om zijn kennis over ontwerpen en vormgeven van nieuwe media en digitale informatiesystemen in te zetten in verschillende organisaties. De student wordt opgeleid om over de inzet van deze middelen te adviseren. In de beroepstaken en in de informatie naar toekomstige studenten zou dit dan ook nadrukkelijker naar voren moeten komen: het oplossen van een communicatievraagstuk met behulp van ICT in plaats van het maken van een website of een game.

In het gesprek met docenten geven deze aan dat 'het maken' bedoeld is om inzicht te bieden in het proces. Een oriëntatie op 'het maken' kan aldus het panel inderdaad een functie hebben om de rol van intermediair te kunnen vervullen. Uit de gesprekken met de studenten blijkt dat bij hen vaak het idee leeft dat 'het maken' het doel is van de opdracht. De opleiding zou het doel van de opleiding in de voorlichting aan studenten en in de beroepstaken en opdrachten op een meer eenduidige wijze naar voren kunnen brengen.

De opleiding CS betreft het werkveld actief bij de opleiding CS. De werkveldadviescommissie (WAC), bestaande uit vertegenwoordigers uit het CS-beroepenveld, komt enkele keren per jaar bijeen met vertegenwoordigers vanuit de opleiding CS om ontwikkelingen in het werkveld te bespreken. De opleiding maakt gebruik van de kennis en ervaring van deze WAC-leden onder andere voor het aanscherpen van de competenties (zoals dat bij de meest actuele competentieset in 2010-2011 is gebeurd) en de toetsing van het niveau van de opleiding. In de afgelopen tijd is er in de opbouw naar de major Game Design & Development (GDD) onderzoek gedaan naar de beroepen in het werkveld van de Game Industry, waarbij sleutelfiguren uit het werkveld betrokken zijn geweest. Dit is input geweest voor verdere aanscherping van de major GDD. Voor de beide andere majors wordt gedacht aan een vergelijkbare aanpak.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de competenties relevant zijn voor het domein. De opleiding onderkent dat de competenties nog verder geconcretiseerd kunnen worden en werkt daar ook aan door learning outcomes te formuleren en voor elke major specifieke beschrijvingen van rollen en beroepstaken te formuleren. De learning outcomes bieden houvast bij de ontwikkeling, uitvoering en toetsing van studieonderdelen in het curriculum en geven docenten en studenten helderheid over de kennis, vaardigheden en houding die van studenten in de studieonderdelen wordt verwacht.

Het panel geeft de opleiding mee dat deze er voor moet waken dat de Body of Knowledge and Skills afgestemd wordt op het functioneren van de CS'er en het niveau dat een intermediair moet hebben om zowel met ontwerpers te kunnen communiceren als met gebruikers met als doel het oplossen van communicatievraagstukken. In de beroepstaken (de concretisering van de competenties) ligt nu het accent meer op maken en ontwikkelen van communicatiemiddelen dan op de inbedding van creatief zakelijke diensten, producten en dienstverlening in de context van een organisatie.

De competenties sluiten aan bij de (internationale) norm voor het niveau van een bacheloropleiding.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Inleiding

Het Instituut voor Communicatie & Media (ICM) biedt drie bacheloropleidingen in voltijdvariant aan:

- Communicatiesystemen (CS), met drie majors;
- Communicatie (CO), met een Nederlandse en een internationale major International Communication (IC);
- Informatiedienstverlening en -management (IDM)

Het instituut verzorgt samen met vier Europese universiteiten de masteropleiding International Communication (Ma IC). Daarnaast biedt het instituut een ICM-breed, Engelstalig honoursprogramma aan.

De opleiding CS bestaat uit de propedeuse (jaar 1) en de hoofdfase (jaar 2, 3 en 4). Ieder jaar is onderverdeeld in vier blokken van tien weken, in totaal veertig weken per studiejaar.

De opleiding richt zich, aldus de kritische reflectie, op het plannen, ontwerpen, ontwikkelen en implementeren van multimedia en internet als communicatiemiddelen binnen uiteenlopende toepassingsgebieden, zoals voorlichting, marketing, educatie en promotie.

De opleiding bestaat vanaf jaar 2 uit drie majors:

1. Major Multimedia Design & Branding (MDB):
In deze major staat centraal hoe de student vormgeving kan inzetten om boodschappen te versterken en over te brengen, met name in interactieve omgevingen en digitale media. Alle aspecten van vormgeving komen aan bod, van operationeel tot strategisch, dus van het zelf ontwerpen tot en met het uitbrengen van strategische adviezen over de inzet van vormgeving om merken te versterken.
2. Major Game Design & Development (GDD):
In deze major staat centraal hoe games worden ontworpen, ontwikkeld en ingezet om bepaalde doelgroepen effectief te bereiken. De student leert werken met concepten en game design principes, leert gebruik maken van algemene en gamespecifieke ontwikkelmethodes en tools en leert hoe keuzes te baseren op onderzoeksgegevens.
3. Major Web & Mobile Services (WMS):
In deze major staat centraal hoe de student innovatieve, digitale toepassingen voor het internet en mobiele devices kan bedenken, ontwerpen, ontwikkelen, testen en implementeren. Aan bod komt ook hoe de user experience van deze toepassingen kan worden verhoogd. Daarnaast komen het projectmanagement van ontwikkelprojecten van innovatieve toepassingen en advisering aan opdrachtgevers aan de orde.

Afgestudeerden van het Instituut voor Communicatie & Media krijgen de titel 'Bachelor of Communication'. Op het diploma staat zowel de naam van de opleiding vermeld als de naam van de major en de specialisatie.

Het propedeusejaar is bedoeld als oriënterend, inleidend en selecterend jaar waarin de student kennismaakt met de basisbegrippen van de drie CS-majors. In het eerste jaar werkt de student aan voor de opleiding relevante basiskennis en -vaardigheden. Voor de start van het tweede jaar kiest de student voor een van de majors en volgt hij in jaar 2 majorspecifieke studieonderdelen. In beide jaren is het onderwijs thematisch ingericht. In jaar 3 heeft de student een half jaar vrije keuzeruimte (minor, keuzevakken) en gaat hij vijf maanden op praktijkstage. In deze stage ontwikkelt de student in een externe leersituatie de beroepsspecifieke en algemene competenties. Bij de stageverlenende organisatie neemt de student deel aan werkzaamheden met de andere medewerkers. Daarnaast werkt hij aan een wat meer omvangrijke specifieke opdracht. Jaar 4 tot slot bestaat uit een specialisatie en het afstuderen. Zie voor een compleet overzicht van het curriculum bijlage 2 van dit visitatierapport.

In de kritische reflectie beschrijft de opleiding CS haar ambities als volgt:

- De opleiding CS legt de nadruk op de ontwikkeling en vormgeving van multimediale en internettoepassingen ten behoeve van communicatie en kiest daarmee voor een duidelijker beroepsperspectief. Belangrijke aspecten daarbij zijn:
 - o een actueel en studeerbaar curriculum;
 - o een goede aansluiting bij het beroepenveld;
 - o een thematisch ingericht programma met veel externe opdrachtgevers bij opdrachten;
 - o aandacht voor onderzoek en het opdoen van onderzoeksvaardigheden;
 - o nadruk op interactie, effectiviteit en gebruikerservaring;
 - o inbedding van interculturele competentie;
 - o scheppen van een ondernemerschapsklimaat;
- Verbetering van het propedeuse- en diplomarendement.

Daarnaast streeft de opleiding een aantal instituutsdoelen en HG-brede doelen na zoals: ontwikkelen van een leerlijn onderzoek en ontwikkelen van nieuwe kennis (bijdragen aan de Body of Knowledge) via samenwerking met lectoraten en kenniscentra, verhogen van deelname van studenten aan excellentieprogramma's, verhogen van opleidingsniveau van docenten.

Het panel geeft de opleiding mee dat deze bij het uitwerken van de ambities en de Body of Knowledge de opmerkingen die het panel maakt bij Standaard 1 mede betreft. De opleiding geeft aan dat zij aan wil sluiten bij de communicatiedoelen van een organisatie. Om een goed oordeel te kunnen vormen over de inzet van communicatiemiddelen in die organisatie is het, aldus het panel, van belang wat de eigenschappen en mogelijkheden zijn van verschillende toepassingen en hoe die functioneren in de communicatiemix. Concreet betekent dit dat het panel adviseert om meer de nadruk te leggen bij marketing en organisatiekunde.

Bevindingen

Inhoud van het programma

- Relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en de inhoud van het programma.

De opleiding heeft de CS-competenties nader uitgewerkt in beroepstaken (zie standaard 1). De vijf beroepstaken zijn leidend bij het vaststellen van het onderwijsprogramma. In de kritische reflectie toont de opleiding in een tabel aan dat de beroepstaken gekoppeld zijn aan de CS-competenties. Het competentieprofiel van CS bestaat uit negen algemeen geformuleerde competenties. In 2012 is de opleiding CS bezig deze competenties nader te definiëren in concrete termen. Dit doet zij door per onderwijsblok learning outcomes op te stellen. Deze zijn beschreven in het document *Learning outcomes, concept, juni 2012*.

Alle onderdelen van het studieprogramma zijn beschreven in het HG-onderwijsplannings-systeem DOP (Digitale Onderwijsplanner). Er zijn beschrijvingen per blok/semester en per studieonderdeel (inclusief specialisaties), met informatie over het moment van aanbieden, plaats in het curriculum, instapvoorwaarden, inhoud, niveau, toetsing, onderwijsvorm, studiemateriaal en bijzonderheden. De relatie tussen competenties en programma is systematisch uitgewerkt. Zij het dat het panel een kanttekening plaats bij de focus van de inhoudelijke invulling (zie standaard 1). De lijn beroepsprofiel - competenties - programma dient scherper te worden beschreven.

De drie majors kennen een gezamenlijke propedeuse, bestaande uit een algemeen CS-thema en voor elk van de majors een specifiek thema. Bijvoorbeeld voorlichting en educatie, werving, websites, smartphones, interactieve animatie. Aan het eind van het eerste jaar kiest de student een major.

Vanaf jaar 2 wordt in elke major vanuit beroepstaken gewerkt aan concrete steeds complexer wordende communicatievraagstukken. De student ontwikkelt beroepsspecifieke competenties die passen bij de beroepsrollen en -taken behorend bij de major. Naast de beroepsspecifieke competenties verwerft de student algemene kwalificaties zoals communicatieve vaardigheden, onderzoeksvaardigheden en managementvaardigheden. In het derde jaar kan de student binnen of buiten de major kiezen voor invulling van de vrije keuzeruimte en volgt hij een stage van een half jaar, meestal binnen het eigen majoronderwerp. Jaar 4 bestaat uit de specialisatie behorende bij de major en de afstudeerfase. De afstudeeropdracht is de meesterproef, waarmee de student aantoont dat hij zelfstandig een degelijke bijdrage kan leveren aan de oplossing van een concreet probleem op een CS-beroepsspecifiek gebied.

Voor elke van de majors zijn/worden de beroepstaken en rollen verder geconcretiseerd. Dit gebeurt in samenspraak met een vertegenwoordiging van het werkveld. Voor de major Game Design & Development is dit traject afgerond. Vanaf 2012-2013 zal dit ook voor de andere twee majors gebeuren (*Onderwijskundig Opleidingsplan* p 9). Het panel stelt vast dat de opleiding in de documenten *Learning outcomes* en het *Opleidingsplan* aannemelijk heeft gemaakt dat er een relatie is tussen het programma en de eindkwalificaties. Voor de major GDD is deze relatie het best gedocumenteerd.

Voor de overige programmaonderdelen is de opleiding bezig de relatie tussen de programmaonderdelen en eindkwalificaties te expliciteren.

- Kennis en kunde.

De opleiding heeft in de *Body of Knowledge & Skills* (BoKS) globaal vastgelegd wat een student moet kunnen en kennen. Zo moet een afgestudeerde student CS bijvoorbeeld communicatietheorieën, vormgevingstheorieën en innovatietheorieën kennen en kunnen toepassen en op de hoogte zijn van de principes van de informatiekunde en onderzoeksmethodieken. De skills die hij moet beheersen zijn bijvoorbeeld adviseren, projectmatig werken, ontwikkelen en ontwerpen van multimediale toepassingen en communicatieve vaardigheden. In het *Onderwijskundig Opleidingsplan* is de BoKS verder gespecificeerd voor de drie majors. Het panel heeft het *Opleidingsplan* en de inhoud van de programmaonderdelen van de propedeuse en majors bestudeerd en stelt vast, in lijn met wat het panel eerder al opmerkte (Standaard 1), dat de opleiding de kerndoelen van CS meer kan benadrukken: meer aandacht voor het opstellen van een programma van eisen (requirements), inbedden van ICT-toepassingen in marketingstrategie en tools voor het evalueren en minder aandacht voor het ontwikkelen en ontwerpen van multimediale toepassingen.

De lector die recent is aangetrokken voor het nieuwe lectoraat Media & User Experience binnen het kenniscentrum Ondernemerschap, kan bijdragen aan de leerlijn Onderzoek die binnen de opleiding in ontwikkeling is en aan de onderzoeksvaardigheden van docenten en studenten.

Naast theorie besteedt de opleiding ook aandacht aan de praktijk. Er zijn diverse praktijkcomponenten in het curriculum opgenomen. Zoals praktijkopdrachten (vanaf jaar twee komen deze van externe opdrachtgevers), excursies en bedrijfsbezoeken. Voor 2012-2013 staan elk jaar twee bedrijfsbezoeken ingepland. In jaar 2 en jaar 4 worden studentcontactdagen geprogrammeerd, waarop studenten kennismaken met de beroepspraktijk. Overige activiteiten die bevorderen dat kennis en kunde samenkomen in het programma zijn: samenwerking met het werkveld, zoals de samenwerking van de major GDD met het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), inzet van gastdocenten en deelname van samenwerkingspartners in de Werkveldadviescommissie CS.

Internationale aspecten in het curriculum

In de opleiding CS zijn aspecten van internationalisering zichtbaar. Studenten worden vanaf jaar 2 getraind in Engelse schrijf- en spreekvaardigheid, er is aandacht voor het ontwikkelen van de interculturele competenties passend bij het vakgebied van CS. Bovendien heeft elke major in jaar 2 een intercultureel studieonderdeel. Het panel heeft vast kunnen stellen dat de opleiding studenten die zich internationaal willen oriënteren voldoende mogelijkheden biedt.

Voorbeelden van deelname door CS-studenten aan internationale activiteiten zijn:

1. Deelname aan het Intensive Programme (IP) van 3 EC in Kortrijk (Intensive Programme ECOMotive);

2. Enkele CS-studenten per jaar kiezen voor de mogelijkheid om in het buitenland te studeren. In cursusjaar 2011-2012 hebben twee CS-studenten in de USA en in China gestudeerd. Voor cursusjaar 2012-2013 hebben zich vooralsnog vijf CS-studenten gemeld (voor een studie in Finland, Zweden, Thailand, India, Nieuw-Zeeland).

Voor excellente CS-studenten is het mogelijk om in de studiejaren 2 tot en met 4 het Engelstalige ICM-honoursprogramma van 30 EC te volgen, bovenop het reguliere curriculum. Aan het einde van de propedeuse worden studenten geselecteerd voor dit honoursprogramma. Voor instroom in het honoursprogramma zijn instapeisen vastgelegd. Het honoursprogramma is in 2010 gestart met 5 CS-studenten, in 2011-2012 zijn 7 CS-studenten gestart en voor 2012-2013 hebben 23 CS-studenten aangegeven geïnteresseerd te zijn.

Vormgeving van het programma

- Didactisch concept en werkvormen.

Het curriculum kent vier didactische leerlijnen: een projectleerlijn, een conceptuele leerlijn, een vaardighedenleerlijn en een reflectielijn. Elke periode is opgebouwd rond een thema. In de projectleerlijn werkt de student aan de beroepstaak die in de periode centraal staat. Deze beroepstaak kan in een andere periode op een hoger niveau terugkomen. De conceptuele en vaardighedenleerlijn zijn ondersteunend aan de projectleerlijn. De reflectielijn moet de student aanzetten tot kritisch denken en zelfreflectie op zijn professionele groei (zie ook onderdeel begeleiding, SLB).

In de projectleerlijn werken groepen van 2-6 studenten aan themagerelateerde opdrachten. De projecten worden ondersteund met hoorcolleges, werkcolleges en trainingen.

Naast de didactische leerlijnen zijn er twee inhoudelijke leerlijnen:

1. Leerlijn Communicatieve & managementvaardigheden. Deze instituutsbrede leerlijn loopt door alle studiejaren heen en bevat onderdelen als schrijven, rapporteren, presenteren, gespreksvoering, argumenteren, adviseren & interculturele vaardigheden.
2. Leerlijn Studieloopbaanbegeleiding (SLB). De leerlijn SLB start voorafgaand aan de opleiding met intakegesprekken, die tot doel hebben een betere match tussen toekomstige student en opleiding tot stand te brengen. Tijdens de opleiding focust deze leerlijn op de studievoortgang.

De volgende twee inhoudelijke leerlijnen worden ontwikkeld:

1. Leerlijn Onderzoek.
2. Leerlijn Interaction Design & User Experience. De laatste leerlijn is mede ontstaan naar aanleiding van het genoemde verbeterpunt in de vorige visitatie over de theoretische onderbouwing van Human Computer Interaction.

Studenten die geïnteresseerd zijn in het opzetten van een onderneming kunnen binnen de HG de minor Business Class volgen.

Het panel stelt vast dat de opleiding een variatie aan werkvormen gebruikt. De werkvormen passen bij de leerdoelen van de verschillende programmaonderdelen. Het panel zou wel graag zien dat de oriëntatie van de opdrachten verschuift van ontwerp- en ontwikkelpraktijk naar advies- en strategiegerichte praktijk (zie opmerking bij Standaard 1).

- Begeleiding van studenten.

In de leerlijn studieloopbaanbegeleiding (SLB) leert de student grip te krijgen op zijn studie. De student leert de studie te plannen en te reflecteren op de studie, het toekomstige beroep en de eigen competenties.

Elke student krijgt een studieloopbaanbegeleider (SLB'er) toegewezen en houdt deze ook voor de komende vier jaar. Student en SLB'er maken aan het begin van elk studiejaar afspraken over de studie. De afspraken legt de student vast in een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) en vanaf jaar 2 ook in een studieovereenkomst (SOK). Een voorbeeld van een SLB-activiteit in het eerste jaar is het onderdeel *Meet your future*. Studenten maken daarin kennis met het werkveld (bijwonen van presentaties en bezoeken aan bedrijven). Op deze manier krijgen studenten een beeld van de functies die zij als (beginnend) beroepsbeoefenaar in het werkveld kunnen verwachten.

De visie van de opleiding op SLB, vastgelegd in het document *Kiezen voor studiesucces!*, visie op studieloopbaanbegeleiding (mei 2012), gaat uit van zeven elementen die bij kunnen dragen aan studiesucces: begeleiding bij studieplanning, begeleiding op professionele ontwikkeling, kleinschaligheid, persoonlijke begeleiding, aandacht voor studierendement, aandacht voor talent (excellentie) en zorgkant (studenten met studievertraging, studenten met een functiebeperking).

Het nieuwe SLB-programma (ingevoerd in het eerste jaar van de opleiding in september 2012) omvat 5 EC verdeeld over 4 jaar (het oude programma omvatte 10 EC) en kent de volgende focus:

- Jaar 1: oriëntatie op de opleiding, het beroep en de eigen motivatie (in groepen en individueel);
- Jaar 2: keuzemogelijkheden binnen de opleiding, waaronder stage en minor (in groepen en individueel);
- Jaar 3: keuzemogelijkheden ten behoeve van specialisatie en afstuderen (individueel);
- Jaar 4: individuele gesprekken, onder andere de voorbereiding op het afstuderen.

Het nieuwe SLB-programma concentreert zich meer op de bewaking van de studievoortgang en advies gericht op studiesucces en talentscouting/-ontwikkeling. Daarnaast ondersteunt het de student in de keuzes binnen de opleiding. De aandacht voor de ontwikkeling van het professioneel functioneren in het beroep is verschoven naar de onderwijsblokken.

In het oude SLB-programma zijn wijzigingen doorgevoerd. Het nieuwe SLB-programma wordt in de komende jaren verder uitgerold.

Naast begeleiding door de SLB'er/mentor wordt de student tijdens de stage- en afstudeerperiode begeleid door respectievelijk de stagedocent en afstudeerdocent. In de beide handleidingen voor stage en afstuderen zijn deze vormen van begeleiding weergegeven. Uit gesprekken met studenten blijkt dat de aanpak van het afstuderen recent is gewijzigd, dat leverde voor de studenten die in 2011 – 2012 zijn afgestudeerd enige onduidelijkheid op. Zij moesten zich in korte tijd inwerken in een nieuwe methode. Studenten melden dat doen van onderzoek nu meer en diepgaander in het hele programma is opgenomen.

Uit de NSE 2012 blijkt dat studenten redelijk tevreden zijn over de kwaliteit van de begeleiding (49 procent tevreden, 36 procent neutraal en 16 procent ontevreden).

De mogelijkheid tot begeleiding scoort 53 procent tevreden en 34 procent neutraal en 14 procent ontevreden.

Het instituut heeft verschillende stappen ondernomen om de studeerbaarheid van het curriculum te optimaliseren. Zo heeft zij de gedeeltelijk gezamenlijke propedeuse met de opleiding CO opgeheven. De opleiding focust nu vanaf het begin op het beroep van CS. Er is voor alle studieonderdelen in de propedeuse een aanwezigheidsplicht ingevoerd en er zijn voortgangsnormen/voorwaarden voor toelating tot de verschillende fasen van de opleiding vastgesteld. En daar waar mogelijk werkt de opleiding met kleinere klassen. Sinds twee jaar voert de opleiding met alle studenten een intakegesprek. Doel is om, naast kennismaking, de studenten goed te informeren over hun mogelijkheden en kansen binnen de opleiding.

NSE 2012 laat zien dat studenten redelijk tevreden zijn over de kwaliteit van de begeleiding (49 procent tevreden; 36 procent neutraal en 16 procent ontevreden)

Het panel gaat met het oog op het onderdeel begeleiding hieronder specifiek in op het rendement van de opleiding CS. Zie voor de rendementscijfers van CS *hoofdstuk 1 Basisgegevens van de opleiding, kwantitatieve gegevens* in dit visitatierapport. Ten behoeve van de analyse van de rendementen heeft de opleiding een tabel opgenomen in de kritische reflectie: *Rendementen CS, streefwaardes en gerealiseerde waardes*. Daaruit blijkt dat het propedeuserendement na één jaar 25 procent is (cohort 2010) en na twee jaar 48 procent (cohort 2009). Uitval na één jaar (cohort 2010) is 42 procent. Het diplomarendement na 4 jaar is 21 procent (cohort 2007) en na vijf jaar 29 procent (cohort 2006). Uit deze cijfers blijkt dat het rendement van de opleiding laag is. Het CvB heeft de opleiding CS (en negen andere HG-opleidingen) verzocht een plan van aanpak op te stellen voor verbetering van het propedeuserendement (*Plan van aanpak propendement CS, december 2011*). Dit document geeft een overzicht van ingezette verbetermaatregelen met betrekking tot enkele specifieke studieonderdelen, de studentbegeleiding, de kwaliteit van het curriculum en de instroom. Zo geldt bijvoorbeeld inmiddels een aanwezigheidsplicht bij alle lessen in jaar 1 en is de voorlichting aan nieuwe studenten verbeterd.

De rendementsgegevens van CS laten in de afgelopen 6 jaar het volgende beeld zien:

- Het propedeuserendement na een jaar kent in de afgelopen zes jaar een groei van 10 naar 25 procent;
- Het diplomarendement na vier jaar is in de afgelopen jaren verbeterd tot 21 procent (cohort 2007). Dit was voor cohort 2004 twaalf procent;
- Het diplomarendement na 5 jaar is 29 procent, maar blijft achter bij de streefwaarde van 39 procent.

De uitvalpercentages blijven, aldus de opleiding in de kritische reflectie, een probleem. Hoewel de uitval na één jaar langzaam verbetert, blijft de uitval na twee jaar steken rond de 52 procent. De opleiding wijt de hoge uitval aan de zeer gevarieerde instroom in combinatie met een groot aantal studenten dat een weinig onderbouwde keuze voor de opleiding CS heeft gemaakt.

De opleiding CS kent een kwalitatief bindend studieadvies na een jaar, bestaande uit de HG-brede norm van 48 EC (tot 1 september 2012 was dit 40 EC) en zeven studieonderdelen die van deze 48 EC onderdeel moeten uitmaken. Sinds de invoering van het kwalitatief BSA in 2010-2011 blijkt uit de rendementscijfers dat de uitval na een jaar niet noemenswaardig is veranderd.

Op dit moment kent de opleiding CS 19 procent langstudeerders (cohort 2006, langer dan 5 jaar ingeschreven). Van cohort 2005 is 20 procent langstudeerder. Gezien het toegenomen aantal studenten dat voorjaar 2012 wil afstuderen vanwege de (voorgenomen) langstudeerregeling, verwacht de opleiding dat dit percentage verder gaat dalen.

Het panel stelt vast dat het rendement van de opleiding in de afgelopen zes jaar zeer geleidelijk is toegenomen, maar desondanks zeer laag is. Het panel ziet voornamelijk geen spectaculaire verbeteringen als gevolg van het verbeterbeleid.

- Instroom.

De opleiding trekt een sterk uiteenlopend type studenten aan. Sommige studenten beschikken al over veel kennis van multimedia of hebben al een redelijk succesvol eigen bedrijf. Ook studenten die 'iets met gaming zoeken', vinden aansluiting bij de opleiding CS. Anderen weten weinig tot niets van multimedia en kiezen voor de opleiding CS op basis van incomplete kennis van de vraag in de markt en een overschatting van hun eigen kunnen. De motivatie voor de studie varieert hierdoor sterk bij de studenten. Over de aansluiting tussen vooropleiding en de opleiding CS zijn studenten niet erg tevreden, maar ten opzichte van de NSE 2011 is de tevredenheid in 2012 wel iets verbeterd.

Studenten met een havo-, vwo- of mbo4-diploma zijn toelaatbaar bij de opleiding CS. De meeste studenten binnen CS hebben een havo achtergrond. In september 2011 was 64 procent van de instromers havist, 32 procent mbo'er en 4 procent vwo'er. Aan havisten die voor wiskunde deficiënties hebben, biedt de HG wiskundecursussen en een wiskunde-examen, zodat deze studenten alsnog kunnen instromen.

De opleiding wordt in voltijdvariant aangeboden. Studenten kunnen door de keuze van onderwerpen bij opdrachten, keuzeonderwijs en keuze van één van de drie majors een eigen accent aanbrengen in de opleiding. Daarnaast is er een mogelijkheid voor studenten om vrijstellingen voor onderdelen van het programma aan te vragen. De opleiding CS kent geen generieke vrijstellingsregelingen. Vrijstellingen dienen via de examencommissie aangevraagd te worden. De procedure daarvoor is beschreven in de Onderwijs en Examenregeling van de opleiding.

Voor studenten is de overgang van vo/mbo naar hbo soms lastig. De opleiding zorgt daarom voor voorlichting. Potentiële studenten en ouders worden voorgelicht via de website, brochures, open dagen, beurzen, scholenbezoek, decanen, speciale bijeenkomsten voor mbo'ers (HanzeExperience), meeloopdagen en intakegesprekken.

In het eerste jaar krijgen struikelvakken extra aandacht (meer instructie en/of begeleiding) en dit heeft, aldus de opleiding, geleid tot een verbetering van de tentamenresultaten.

Daarnaast is vanaf september 2012 sprake van een vernieuwde opzet van de SLB en speelt de SLB'er een grotere rol bij de bewaking van de studievoortgang en individuele begeleiding van studenten.

Kwaliteit van het personeel

Er zijn 25 CS-docenten met een vaste aanstelling en 3 CS-docenten met een tijdelijke aanstelling. De man/vrouw-verhouding is vierentwintig man en vier vrouw. Voor de uitvoering van het honoursprogramma maakt ICM ook gebruik van experts binnen en buiten de HG, daarnaast werkt de opleiding met gastdocenten. Binnen het gehele instituut zijn 87 docenten (59,0 fte) werkzaam. De opleiding CS wordt verzorgd door 28 docenten (18,9 fte)

50 procent van de CS/IDM-medewerkers geeft aan de werkdruk niet acceptabel te vinden. (*Medewerkerstevredenheidsonderzoek van juni 2011*). In 2011-2012 heeft de opleiding actie ondernomen om de werkdruk te verminderen en zijn voor de afstudeerperiode in het tweede semester van 2011-2012 externe professionals aangetrokken als begeleider/examinator. Voor 2012-2013 wordt ICM-breed een traject Work Life Balance gestart.

Binnen de opleiding CS is 39 procent mastergeschoold (11 van de 28 docenten). Zes docenten zijn bezig met een master en twee docenten zijn hun promotietraject aan het afronden. Voor 2014-2015 zijn de streefwaardes 78 procent master en 10 procent PhD, zowel op ICM- als op CS-niveau.

Uit het overzicht van de cv's van de docenten blijkt dat de docenten voldoende ervaring hebben in de praktijk en dat de verschillende kennisgebieden in de opleiding in het team voldoende aanwezig zijn. Onderzoeksvaardigheden zijn naar het oordeel van het panel beperkt aanwezig. De opleiding is in 2011 gestart met een scholingstraject Leergang Methoden van Onderzoek. De afstudeerbegeleiders hebben in 2011 – 2012 deze leergang gevolgd. Alle andere docenten zullen deze leergang in 2012 – 2013 volgen.

Studenten met wie het panel sprak zijn positief over de kwaliteiten van de docenten. Dit spoort met de resultaten van de NSE 2012: tevreden over de inhoudelijke deskundigheid van docenten, de betrokkenheid bij studenten, en kennis van de beroepspraktijk. De didactische kwaliteiten en de kwaliteit van de feedback scoren matig. Maar ten opzichte van de NSE 2011 is op deze laatste punten wel verbetering opgetreden.

Kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ICT-voorzieningen van de HG en van eigen ICT-voorzieningen. ICM heeft een eigen AV-dienst en eigen ICT-helpdesk, een eigen netwerk en een virtuele serveromgeving waarbinnen zij de beschikking heeft over eigen multimediatools en software.

De opleiding CS heeft de beschikking over de volgende CS-specifieke voorzieningen:

- eigen computerlokalen waar specifieke multimedia-ontwikkelsoftware draait op zware desktopmachines;
- een Usability Lab met moderne User Experience laboratoriumfaciliteiten (waaronder de Eye Tracker om user-experience activiteiten te onderzoeken);
- acht montagestudio's
- een Innovation Lab met gaming-pc's en een tweede Usability Lab met mobiele Eye Tracker apparatuur;
- een eigen fotostudio en geluidsstudio;
- een groot assortiment van digitale film- en fotocamera's, verschillende soorten opnameapparatuur, microfoons, lichtsets, mobiele telefoons, etc. ;
- drie iPhones (versie 4.0) en drie Android smartphones (Samsung Google Nexus) voor de ontwikkeling van mobiele applicaties. Studenten kunnen deze apparatuur lenen.

Er wordt binnen ICM veel gebruik gemaakt van Mijn Hanze intranet, dat in 2011 beschikbaar is gekomen. Dit HG-intranet wordt vooral voor algemene communicatie ingezet. Het vernieuwde Blackboard Learn is sinds september 2011 operationeel en wordt gebruikt voor informatie over de studieonderdelen. De NSE 2012 laat zien dat studenten redelijk tevreden zijn over de informatievoorziening, studiefaciliteiten en de digitale leeromgeving en ICT-faciliteiten. Het panel stelt vast - mede aan de hand van de rondleiding door het gebouw - dat de voorzieningen goed zijn.

Bewaking kwaliteit van de onderwijsleeromgeving

In de kritische reflectie gaat de opleiding in op de resultaten van de visitatie van 2006. De opleiding beschrijft welke maatregelen zij sinds de vorige visitatie heeft genomen. De visitatie van 2006 gaf de opleiding als aandachtspunt mee meer aandacht te besteden aan:

- theorie, literatuur en onderwijs op het gebied van HCI (Human Computer Interaction);
- vaardigheden op het gebied van ondernemerschap, aangezien veel studenten na de opleiding een eigen bedrijf beginnen;
- de theoretische diepgang binnen de opleiding;
- heldere beoordelingsformulieren bij afstuderen met aandacht voor motivering en koppeling met competenties.

Het panel stelt op basis van de informatie in de kritische reflectie vast dat op al deze punten acties zijn ondernomen. Voorbeelden daarvan zijn:

- Interaction Design & Usability en Web Content Management komt in het curriculum aan bod. De leerlijn Interaction Design & User Experience is in ontwikkeling. Ter ondersteuning van de opbouw van deze leerlijn is geïnvesteerd in moderne faciliteiten zoals het Usability Lab en het Innovation Lab met evaluatie- en observatieopstellingen;
- Ondernemerschap krijgt vanaf het tweede jaar in alle blokthema's aandacht waar het gaat om een ondernemerschapsattitude en -gedrag. Er is niet gekozen voor een leerlijn Ondernemerschap, maar voor een ondernemerschapsklimaat binnen alle majors;

- De ontwikkeling van de drie majors binnen de opleiding CS en een eigen propedeuseprogramma (niet meer samen met de opleiding Communicatie) maken het mogelijk om gerichte theoretische kennis aan te bieden bij de CS-specifieke projectopdrachten en in te gaan op majorspecifieke theoretische onderwerpen;
- In 2011-2012 is een nieuw beoordelingsformat gebruikt. Het beoordelingsformulier gaat in op de categorieën verantwoording onderzoek, uitvoering onderzoek en analyse, advies en professioneel functioneren. Alle CS-competenties komen aan de orde, waarbij CS-competentie 9 (Professioneel handelen) uitgebreid wordt getoetst.

Het panel heeft kunnen vaststellen dat ICM gebruik maakt van de diverse evaluatie-instrumenten. Voor de evaluatie van het onderwijs worden blokenquêtes gebruikt, die, gecombineerd met kwaliteitsgesprekken van teamleider, hogeschooldocent en blokcoördinator met klassenvertegenwoordigers, leiden tot verbeterplannen en tot mogelijke wijzigingen in het curriculum. De stage- en afstudeerperiodes worden tweejaarlijks geëvalueerd met studenten en begeleiders.

Een belangrijk instrument naast de hiervoor genoemde onderwijsevaluaties is de Nationale Studentenquête (NSE), omdat dit de mogelijkheid biedt voor vergelijking met andere HG-opleidingen en met andere CS-opleidingen. In het kwaliteitszorgplan van het instituut is de kwaliteitscyclus weergegeven en staat een overzicht van alle instrumenten die worden ingezet voor evaluatie. Op Blackboard worden resultaten en verbeterplannen van deze evaluaties geplaatst.

Het panel heeft rapportages ingezien en stelt vast dat de opleiding uitkomsten van evaluaties serieus neemt en actie onderneemt. Zo is dat ook gedaan met de uitkomsten van de NSE 2011. In aanvulling op evaluaties is begin 2012 een Quality team van klassenvertegenwoordigers uit alle ICM-opleidingen en alle studiejaren ingesteld, dat twee keer per jaar met de dean om tafel zit om te praten over de kwaliteit van het onderwijs. Met al deze kwaliteitszorgactiviteiten houdt de opleiding zicht op de tevredenheid van studenten en werkveld. Studenten, met wie het panel sprak, geven aan positief te zijn over de hogere studentbetrokkenheid.

Naast studententevredenheid als maatstaf voor de kwaliteit van het onderwijs zet de opleiding ook in op professionalisering van het docententeam. Docenten zijn mede verantwoordelijk voor het op peil houden van het niveau en de kwaliteit van het onderwijs. Sinds enige tijd werkt het instituut met hogeschooldocenten. De hogeschooldocent is inhoudelijk verantwoordelijk voor de kwaliteit van het curriculum. Als voorzitter van een expertisegebied stuurt de hogeschooldocent de docenten binnen dit expertisegebied aan. De hogeschooldocent is betrokken bij onderzoek/lectoraten, heeft visie op de ontwikkeling van het beroepsprofiel en onderhoudt daarover contacten met bedrijven. De opleiding CS heeft vier hogeschooldocenten: een voor elke major en een hogeschooldocent op het onderwerp User Experience. Op ICM-niveau is er een hogeschooldocent op het gebied van Onderzoek en een op het gebied van Interculturele Communicatie.

Naast de hogeschooldocenten zijn de curriculumcommissie en de blokcoördinatoren van belang voor het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs.

Het panel heeft in de gesprekken met curriculumcommissie en docenten de stellige indruk dat in de afgelopen twee jaar veel acties zijn ondernomen om het onderwijs te vernieuwen en te verbeteren:

- meer aandacht voor onderzoeksvaardigheden in het curriculum (leerlijn onderzoek en training van docenten in methoden en technieken),
- meer aandacht voor toetsen en beoordelen (interne discussie over beoordelingscriteria, verbeteren beoordelingsformats),
- meer aandacht voor de student (begeleiding, invoeren van quality teams met klassenvertegenwoordiger).

Tot slot betreft de opleiding het werkveld bij de inhoud van het programma. Voor elk themablok is er overleg tussen docenten en het werkveld (uitwisseling docenten en medewerkers van bedrijven).

De NSE 2012 laat zien dat studenten tevreden zijn over de wijze waarop zij betrokken worden bij de verbetering van het onderwijs. De informatieverstrekking over uitkomsten van evaluaties kan, aldus de studenten, nog verbeteren.

Overwegingen en conclusie

Samenhangende onderwijsleeromgeving

De bovenstaande elementen van de onderwijsleeromgeving programma, personeel (professionalisering), onderwijsvoorzieningen en borging van de kwaliteit zijn aldus het panel voldoende op elkaar afgestemd om de beoogde eindkwalificaties te realiseren. De rode draad die door de bevindingen van het panel loopt is dat de opleiding in de inhoud van het programma meer aandacht zou moeten besteden aan advisering over de inzet van technisch creatieve diensten, producten en dienstverlening binnen de context van een organisatie en haar marketingstrategie.

Het panel maakt hier nog een opmerking over het lage diplomarendement. Niet de instroomeisen, maar het ontbreken van een gemotiveerde studiekeuze is, aldus de analyse van de opleiding, debet aan de hoge uitval. De opleiding heeft maatregelen genomen om de rendementen te verbeteren. De maatregelen die de opleiding heeft genomen om de studeerbaarheid te verhogen (zoals verhogen van de BSA, verhogen contacturen, voorlichting, aanwezigheidsplicht in het eerste jaar) hebben een beperkt positief effect op het diplomarendement na vier jaar, maar (nog) geen of zeer klein effect op de verbetering van het diplomarendement na vijf en zes jaar. De huidige uitvalpercentages lijken een gegeven te zijn. Alle inzet dient, aldus het panel, gericht te zijn op het zo vroeg mogelijk selecteren van kansrijk geachte studenten en uitval dient zo vroeg mogelijk in de opleiding plaats te vinden. Daarbij is een juiste voorlichting over het domein van CS van groot belang (zie ook de kanttekening van het panel bij standaard 1)

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

ICM heeft, aldus het panel, veel werk gemaakt van het systematiseren van toetsen en beoordelen. Onder andere via het traject *Versterking Kwaliteitscultuur*. Het doel daarvan is de borging van de kwaliteit van het eindniveau en de kwaliteit van toetsing.

Het panel heeft diverse beleidsdocumenten en rapportages ingezien, waaronder *Toetsbeleid ICM 2011- 2012, november 2012, Notitie borging toetsing, april 2011, Rapportages Toetscommissie ICM februari 2012 en maart 2012, stage- en afstudeerhandleidingen*. Ook zijn er richtlijnen voor het beoordelen ontwikkeld (beoordelingscriteria en beoordelingsformats).

ICM heeft een examencommissie bestaande uit twee kamers (voor CO/IC en voor CS/IDM) en een aparte examencommissie voor de master IC. In juni 2011 is de examencommissie CS/IDM vernieuwd. Leden zijn benoemd op basis van de HG-profielbeschrijving van examencommissies. Tevens zijn de leden van de examencommissie geschoold. Daarnaast is opnieuw een toetscommissie ingesteld voor de bacheloropleidingen.

De toetscommissie handelt in opdracht van de examencommissies. In de notitie *Borging kwaliteit toetsing ICM* zijn de taken van de toetscommissie vastgelegd: het schrijven van een *Kwaliteitsplan Toetsing*, het bewaken van de toetscyclus en het analyseren en feedback geven op tentamens en examens.

De examencommissie heeft criteria vastgelegd voor de benoeming van examinatoren die het afstuderen mogen begeleiden en beoordelen. Er zijn ook criteria voor de werkvelddeskundigen die bij het examengesprek aanwezig zijn. Het panel stelt vast dat met deze set van notities, (beleids)plannen en criteria de kwaliteitsbewaking van toetsing en beoordeling goed is vastgelegd.

Het panel heeft verslagen ingezien van de examencommissie, waarin opgenomen het verslag van de toetscommissie. Daarin geeft de examencommissie een overzicht van behandelde verzoeken van studenten, ontheffingen van instapvoorwaarden, BSA, extra voorzieningen voor studenten en beroepsprocedures. De toetscommissie heeft recent twee rapporten uitgebracht over de analyses die zij heeft uitgevoerd van de toetsen in jaar 1 en 2 en over de leerlijnen Communicatie & Managementvaardigheden en SLB. De aanbevelingen betreffen onder andere: sturen op meer individuele toetsing, het versterken van de koppeling met de CS-competenties, meer variatie in toetsvormen en een goede informatievoorziening op Blackboard. De teamleiders hebben deze rapportage ontvangen en opdrachten uitgezet bij docenten voor verbetering van de toetsen.

Op basis van de informatie die het panel heeft ingezien en de gesprekken die het panel heeft gevoerd met docenten en leden van de examen- en toetscommissie, stelt het panel vast dat

de opleiding systematisch te werk gaat bij het ontwikkelen van toetsen (kwaliteitstoets vooraf), de uitvoering ervan en het achteraf evalueren van de kwaliteit van de toetsing. Uit de gesprekken blijkt dat de (beleids)documenten levende documenten zijn waarmee op alle niveaus in de opleiding gewerkt wordt: docenten, team en management.

De opleiding CS gebruikt verschillende toetsvormen zoals: multiple choice vragen, open vragen of casuïstiek of toetsen die een combinatie van voornoemde vragen bevatten. Daarnaast worden studenten getoetst aan de hand van presentaties en (peer)assessments. Het panel heeft inzage gehad in toetsen en opdrachten van de opleiding CS. Het panel vindt wel dat reflectie op de kaders bij een maakopdracht meer aandacht verdient. Het panel stelt vast dat de opleiding in voldoende mate heeft vastgelegd aan welke eisen toetsen en examens en stage/afstudeeropdrachten moeten voldoen.

In de NSE 2012 zijn studenten redelijk tevreden over de toetsing en beoordeling. De twee items over toetsing beoordelen de CS-studenten als volgt: de duidelijkheid van beoordelingscriteria (49 procent tevreden; 33 procent neutraal en 18 procent ontevreden). Over de aansluiting van de toetsing bij de inhoud van de opleiding oordelen de studenten 54 procent tevreden, 35 procent neutraal en 10 procent ontevreden.

Toetsing van de praktijk (stage en afstuderen)

De bacheloropleidingen binnen ICM kennen twee praktijkperioden: de stage in het derde jaar en de afstudeeropdracht ter afsluiting van het vierde studiejaar. Er zijn Blackboardcourses en handleidingen met bijlagen beschikbaar voor het stagetraject en het afstudeertraject. De handleidingen beschrijven voor de student de instapeisen, de te ondernemen stappen voor het goed doorlopen van stage en afstuderen en de beoordelingscriteria. Het stageverslag en afstudeerverslag van de student moeten voldoen aan de antiplagiaatregels van het instituut.

De doelstelling van de stage is 'het in een externe leersituatie ontwikkelen van beroepsspecifieke en algemene hbo-competenties'. De stage is een combinatie van meewerken aan dagelijkse taken van een professional en een complexere, specifieke stageopdracht.

Elke stage mondt uit in een stageverslag, een rapport over de specifieke opdracht en een evaluatieverslag met reflectie van de student op het stageproces onder andere aan de hand van een formulier met voortgang competenties en evaluatie van persoonlijke doelen.

Voor het beoordelen van het afstudeerwerk zijn in 2011 - 2012 nieuwe richtlijnen opgesteld: eenduidige criteria voor het Plan van Aanpak, het beoordelingsformulier 2012 is verbeterd ten opzichte van dat van 2011 (*Afstudeerhandleiding 2012 - 2012*) De onderdelen in de leerlijn onderzoek, waarin twee onderzoeksmethodieken aan bod komen (de methodiek van Verschuren & Doorewaard voor de onderzoeksofzet en de methodiek van Saunders voor uitvoering van onderzoek in de afstudeeropdracht) komen expliciet terug in het beoordelingsformulier. De opleiding monitort het gebruik van de beoordelingsformulieren. Gebruik van dit formulier in 2011-2012 heeft inmiddels uitgewezen dat het gebruiksgemak verbeterd kan worden.

In de NSE 2012 geven studenten aan matig tevreden te zijn over stagebegeleiding (42 procent tevreden, 34 procent neutraal en 24 procent ontevreden).

De stages zijn in 2010-2011 door de opleiding geëvalueerd (dit gebeurt tweejaarlijks). De stagebedrijven zijn positief over het presteren van de studenten: zelfstandigheid scoort hoog (100 procent), 93 procent van de praktijkbegeleiders is tevreden over de resultaten van de groei in de gekozen leerdoelen. Alle praktijkbegeleiders zijn tevreden over de toegevoegde waarde van de student. De begeleiders scoren gemiddeld een 7,7 voor het stagetraject. Studenten geven de stageplek gemiddeld een 8. Naar aanleiding van de evaluaties is de informatievoorziening voor studenten aangepast.

Het panel stelt vast dat de opleiding de wijze waarop zij de stage- en afstudeeropdrachten beoordeelt, kritisch heeft geëvalueerd (herbeoordeling stage- en afstudeerwijze). In de nieuwe richtlijnen voor beoordeling krijgen het kunnen opzetten en uitvoeren van een praktijkgericht onderzoek, methodisch te werk gaan en de kwaliteit van de analyse van bevindingen meer aandacht. Het panel concludeert op basis van de gesprekken en de documenten dat de opleiding dit ontwikkeltraject goed heeft ingezet (scholing van docenten en afstudeerbegeleiders, vastleggen van processen, procedures en aanscherpen beoordelingscriteria). De opleiding volgt dit traject kritisch en nauwgezet en stelt de criteria waar nodig bij.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

De opleiding schrijft in de kritische reflectie dat de afstudeeropdracht de meesterproef is waarmee de student aantoont dat hij zelfstandig een degelijke bijdrage kan leveren aan het onderzoeken en oplossen van een concreet communicatieprobleem in het CS-specifieke vakgebied. De afstudeeropdracht dient te voldoen aan de volgende omschrijvingen (*Onderwijs- en examenregeling ICM 2012 – 2013*):

- De opdracht is gericht op verbetering/ontwikkeling in een concrete situatie in het CS-vakgebied;
- Het probleem leent zich voor een strategische/conceptuele benadering, een theoretische onderbouwing en voor praktijkgericht onderzoek;
- De opdracht moet uit te voeren zijn in de daarvoor beschikbare tijd en moet qua aard en omvang in hoge mate zelfstandig te maken zijn.

De meesterproef omvat in totaal drie onderdelen: het plan van aanpak (2 EC), de afstudeeropdracht (26 EC) en het examengesprek (1 EC). De student doorloopt in de afstudeeropdracht in principe het hele proces van adviseren: van analyseren tot managen. Een afstudeeropdracht kan door meer studenten uitgevoerd worden, maar bevat dan een individueel onderdeel en individuele beoordeling. De drie onderdelen van de meesterproef worden apart beoordeeld.

De afstudeerbegeleider en de tweede examinerator beoordelen het Plan van Aanpak (*Checklist Oriëntatie Afstudeeropdracht*). Zij beoordelen ook de afstudeeropdracht aan de hand van de beroepsspecifieke competenties en algemene hbo-competenties. De student wordt beoordeeld op zijn verantwoording voor het onderzoek, de uitvoering van het onderzoek en de analyse, zijn advies en zijn professioneel functioneren.

Als beide beoordelaars geen overeenstemming bereiken over het cijfer, wordt een derde examiner ingeschakeld. Bij een waardering lager dan 5,5 krijgt de student één herkansing; Het examengesprek vindt plaats als de afstudeeropdracht met ten minste een 5,5 is beoordeeld. De beoordeling komt tot stand in overleg tussen de afstudeerbegeleider en de extern deskundige. De afstudeerbegeleider stelt uiteindelijk het cijfer vast.

In de afgelopen cursusjaren 2010-2011 en 2011-2012 (t/m april 2012) zijn in totaal 143 CS-studenten afgestudeerd. Voorjaar 2012 is veel werk verzet om alle 88 afstudeerders in deze periode te begeleiden. Vanwege de invoering van de langstudeerregeling hebben veel studenten vaart gezet om vóór september 2012 te kunnen afstuderen. Vanwege het grote aantal afstudeerders is ook gebruik gemaakt van externe afstudeerbegeleiders.

Praktijkbegeleiders geven in de afstudeerevaluatie 2011 weer dat de eindresultaten nuttig zijn geweest voor het bedrijf en dat de student toegevoegde waarde heeft gegeven voor het bedrijf (beide keren 96 procent tevreden). Overall waarderen zij het afstudeertraject met een 7. Studenten geven aan dat de inhoud van de afstudeeropdracht goed past bij de CS-competenties (88 procent tevreden) en de hbo-kwalificaties (92 procent tevreden). Zij waarderen de afstudeerplek met een 7,5.

Voorjaar 2011 heeft de Werkveldadviescommissie (WAC) het afstudeerniveau van CS besproken. Aan de hand van zes afstudeerrapporten is door de opleiding met de WAC-leden een discussie gevoerd over het niveau van het afstuderen. WAC-leden gaven aan afstudeerwerk vooral geslaagd te vinden als het de lezer iets nieuws biedt en/of als er creativiteit uit af te lezen valt (zowel in ontwerp als in denken). Uit de bijeenkomst kwam naar voren dat WAC-leden tevreden zijn over het eindniveau van de geselecteerde afstudeerwerken en dat zij zich kunnen vinden in de oordelen van de opleiding. De discussie heeft geleid tot adviezen van de WAC voor verdere verbetering van het afstudeertraject.

Sinds de start van de opleiding CS in 2001 zijn inmiddels 550 alumni toegetreden tot de arbeidsmarkt. Van 405 alumni is bekend waar zij werken. Het merendeel van de in totaal 324 verschillende bedrijven waar deze alumni werken zijn producent van multimedia en hebben overwegend een kleine tot middelgrote omvang. Elf bedrijven hebben 3 of 4 CS-alumni in dienst. De 324 bedrijven zijn onder andere multimediaproducenten, een aantal (zeer) grote ICT-bedrijven en andere gebruikers van multimedia. De opleiding concludeert dat de beroepen waarin alumni van CS werkzaam zijn goed aansluiten bij de genoemde functies in Standaard 1.

Het panel heeft vijftien eindwerkstukken beoordeeld (Plan van Aanpak en onderzoeks- of adviesrapport) van studenten uit de afstudeercohorten 2011 en 2012. Het panel oordeelde dat drie van de vijftien eindwerkstukken in de ogen van het panel niet voldeden aan het bachelorniveau. De kritiek van het panel op deze drie eindwerkstukken betreft vooral de kwaliteit van de probleemstelling, de methodologische onderbouwing, de theoretische diepgang en magere uitvoering van het onderzoek. Het panel heeft deze drie cases besproken met de opleiding. Het panel stelt vast dat de opleiding in transitie is wat betreft de eisen die zij stelt aan het afstuderen. In de afgelopen jaren is meer de nadruk komen te liggen op praktijkgericht onderzoek. Ook is dit in het curriculum geleidelijk aan meer

behandeld. Tijdens de studie van de huidige afstudeerders zijn de 'spelregels' veranderd en aangescherpt. Niet alle studenten zullen dus voldoende geschoold / getraind zijn in het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Dit verklaart (wellicht) waarom de opleiding milder oordeelt dan het panel bij de toepassing van de aangescherpte criteria voor afstuderen. Het panel heeft om die reden op de visitatiedag zijn oordeel over het eindniveau opgeschort. Aanvullend heeft het panel nog eindwerkstukken beoordeeld van de laatste tien studenten die in 2012 zijn afgestudeerd. Deze tien eindwerken heeft het panel alle met ten minste een voldoende beoordeeld.

Overwegingen en conclusie

De beoordeling door de opleiding van de laatste tien eindwerkstukken komt overeen met het oordeel van het panel. De tien eindwerkstukken weerspiegelen ten minste het hbo-bachelorniveau. Het panel vindt dat de opleiding de kwaliteit zoals aangetroffen in deze laatste tien eindwerkstukken aan zal moeten houden (en verder verbeteren). Het is, aldus het panel, zaak dat de opleiding de kwaliteit van de afstudeerwerken streng blijft bewaken.

Het panel neemt de volgende punten in zijn overweging mee:

- De laatste tien eindwerkstukken van 2012 die het panel heeft beoordeeld, zijn alle aantoonbaar volgens de nieuwe richtlijnen voor afstuderen opgesteld. Het panel komt bij deze eindwerken tot een vergelijkbare beoordeling als de opleiding;
- De opleiding is bezig met het ontwikkelen van een leerlijn toegepast onderzoek en past haar afstudeercriteria daarop aan. De studenten die in 2011 en 2012 zijn afgestudeerd zijn minder goed voorbereid op deze nieuwe eisen. Het curriculum dat zij volgden was afgestemd op andere criteria (minder focus op praktijkgericht onderzoek). Enige vorm van mildheid in de beoordeling in deze transitiefase is daarom begrijpelijk;
- De opleiding gaat systematisch te werk bij het ontwikkelen van toetsen (kwaliteitstoets vooraf), de uitvoering ervan en het achteraf evalueren van de kwaliteit van de toetsing. De (beleids)documenten over toetsen zijn levende documenten waarmee op alle niveaus in de opleiding gewerkt wordt: docenten, team en management;
- Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding de stage- en afstudeerbeoordeling kritisch herbeoordeelt en criteria bijstelt en aanscherpt. De kwaliteitsbewaking door de toetscommissie speelt hierbij een belangrijke rol;
- De opleiding investeert in het verder ontwikkelen van de onderzoeksleerlijn en de capaciteitsontwikkeling van praktijkgericht onderzoek (scholing docenten en afstudeerbegeleiders).

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 Beoogde eindkwalificaties	Voldoende
2 Onderwijsleeromgeving	Voldoende
3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	Voldoende

Overwegingen en conclusie

Weging van de oordelen op de drie standaarden op basis van de motivering bij de standaarden en volgens de beslisregels van NVAO:

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1 of 3 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een 'onvoldoende' bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien tenminste twee standaarden als goed worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien tenminste twee standaarden als excellent worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo bacheloropleiding Communicatiesystemen van de Hanzehogeschool Groningen als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Standaard 1

Het panel merkt op dat de opleiding in de uitwerking van de competenties in beroepstaken en de omschrijving van mogelijke functies van de beginnend bachelor CS te veel de nadruk legt op (web) ontwerpen / developer, (web) vormgeving/designer, game artist. Ook in de wervingsfolders van de opleiding CS komt naar voren dat de CS'er vooral een maker is. Het panel stelt vast dat het competentieprofiel van CS in het domein HEO meer gericht dient te zijn op de rol van intermediair tussen ontwerp en ontwikkeling enerzijds en de context van gebruik anderzijds (organisatie, effectiviteit, strategie, markering et cetera). Het gaat vooral om de inbedding van creatief zakelijke diensten, producten en dienstverlening in de context van organisaties.

In de beroepstaken en in de informatie naar toekomstige studenten (voorlichting) zou dit dan ook nadrukkelijker naar voren moeten komen: het oplossen van een communicatievraagstuk met behulp van ICT in plaats van het maken van een website of een game.

Het panel geeft de opleiding mee dat deze er voor moet waken dat de Body of Knowledge and Skills afgestemd wordt op het niveau en inhoudelijk profiel dat een intermediair moet hebben om zowel met ontwerpers, vormgevers en ontwikkelaars te kunnen communiceren als met gebruikers met als doel het oplossen van communicatievraagstukken. In de beroepstaken (de concretisering van de competenties) ligt nu het accent meer op maken en ontwikkelen dan op bedenken, conceptualiseren en sturen.

Standaard 2

Het onderwerp praktijkgericht onderzoek (capaciteitsontwikkeling docenten en ontwikkelen onderzoeksleerlijn) krijgt al voldoende aandacht. Het panel heeft geen specifieke aanbevelingen op dit punt.

Het doorontwikkelen van de BoKS voor CS en de afstemming tussen learning outcomes, het curriculum en de CS- competenties heeft ook de aandacht van de opleiding. Het panel beveelt aan bij de verdere uitwerking van de BoKS de theoretische kern (domein HEO) aan te scherpen, kies van daaruit voor een helder profiel (zie Standaard 1). Dan wordt de hoeveelheid aan onderwerpen uit verschillende domeinen (psychologie, communicatiewetenschap, sociologie, marketing, bedrijfskunde, poëtica, esthetica) meer consistent.

Standaard 3

Het panel beveelt aan meer aandacht te besteden aan de beoordeling van het Plan van Aanpak. Het panel adviseert sterker te sturen op een goed geformuleerde en afgebakende probleemstelling van de onderzoeksoopdracht / advies. Concreet betekent dit: Aanscherpen van de go-no-go beoordeling in het afstudeertraject.

Voorts adviseert het panel in het voorbereidingstraject (Plan van Aanpak) ook specifiek aandacht te besteden aan de vraagarticulatie en spelling en taalgebruik.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

De werkgroep competenties van het Landelijk Overleg Communicatiesystemen (LOCS), heeft in 2004 het actuele CS-beroepsprofiel beschreven met de daarbij behorende competenties en voorgelegd aan vertegenwoordigers uit de beroepspraktijk.

Volgens dit beroepsprofiel wordt opgeleid voor generalistenrollen als projectleider, adviseur, alsook voor meer uitvoerende rollen als applicatieontwikkelaar, grafisch ontwerper en user interface designer

De landelijk afgesproken CS-competenties zijn:

1. probleem analyseren

De afgestudeerde heeft inzicht in communicatieprocessen alsook daaraan gerelateerde beleids- en organisatieprocessen. Hij analyseert deze processen, geeft ze vorm, en plaatst ze in een organisatorische context. Voorts geeft hij aan hoe deze processen met behulp van communicatiemiddelen binnen een organisatie geoptimaliseerd kunnen worden.

2. onderzoeken

De afgestudeerde ontwerpt naar aanleiding van een vraagstuk op het terrein van communicatie en informatievoorziening een praktijkonderzoek. De afstudeerde voert dit onderzoek uit, analyseert de resultaten en rapporteert daarover.

3. adviseren en planvorming

De afgestudeerde adviseert binnen een gegeven communicatie- of informatiebeleidskader over innovatie van de praktijk, inzet van communicatiemiddelen en stelt daartoe een plan van aanpak op.

4. ontwikkelen en ontwerpen

De afgestudeerde analyseert de behoeften m.b.t. communicatiemiddelen, vindt hier creatieve oplossingen voor, werkt deze uit in een programma van eisen of in een ontwerp (bijvoorbeeld een crossmediaal concept, een functioneel- of interactieontwerp met programmaspecificaties of een bladformule) zowel vanuit gebruikersperspectief als vanuit organisatorisch perspectief.

5. produceren

De afgestudeerde produceert of geeft sturing aan de totstandkoming van de productie van crossmediale communicatiemiddelen (bijvoorbeeld een website, AV-productie blad of intranet), op basis van een ontwerp.

6. implementeren

De afgestudeerde regisseert de implementatie van communicatiemiddelen, betreft hierbij gebruikers en andere relevante partijen in de organisatie en implementeert de communicatiemiddelen in de organisatie.

7. evalueren

De afgestudeerde onderzoekt en beoordeelt de productie en inzet van communicatiemiddelen. Hij onderzoekt het gebruik en het effect van communicatiemiddelen.

8. projectmatig werken

De afgestudeerde werkt op basis van een communicatieplan een project uit, leidt het project, bereikt afgesproken resultaten en werkt binnen het project samen met andere professionals.

9. professioneel handelen

De afgestudeerde (re)presenteert zichzelf en de organisatie als professional. Hij communiceert en interacteert op professionele wijze in uiteenlopende situaties, rekenend houdend met de context, de daar aanwezige behoeften en belangen en met gevoel voor verhoudingen. Hij werkt professioneel samen, ook in interdisciplinair verband. Hij reflecteert op zijn eigen ontwikkeling en op ontwikkelingen in de beroepspraktijk.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

In onderstaande tabel is het curriculumoverzicht op hoofdlijnen weergegeven. Overzicht thema's en onderdelen in de opleiding CS 2012 - 2013

Jaar	Major	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
1		Beeldtaal (BDT)	Huisstijl (HUI)	Website (WEB)	Educatieve Multimedia (MTM)
2	MDB	Web Content Management (CME)	Vormgeving/ Printontwerp (VPO)	Innovatie met ICT (INN)	Crossmedia Conceptontwikkeling (CCO)
2	GDD	Game Concepting (GAM)	Game Innovation (GIN)	Interaction Design, Usability & User Experience (IDX)	Game Production (GAP)
2	WMS	Dynamische Websites (DWE)	Innovatie met ICT (INN)	Web Content Management (CME)	Interaction Design & Usability (IDU)
3		Vrije keuzeruimte		Stage	
4		Majorspecifieke specialisatie		Afstuderen	

In de tabellen B2.3, B2.4 en B2.5 zijn de curriculumoverzichten weergegeven van de drie majors binnen de opleiding CS.

Naast de drie CS-majors biedt de opleiding ook de minor Game On aan, zie tabel B2.1. Deze minor kan komen in de plaats van keuzeonderwijs.

In tabel B2.2 is een overzicht opgenomen van het keuzeonderwijs dat door CS in 2012-2013 wordt verzorgd.

Tabel B2.1: Opleiding CS Minor Game On

Minor Game On, compet: 2,3 (niv.2), 1,4,5,7-9 (niv.3)	EC	S/O	T
Blueprint	5	O	C
Kaleidoscope	2	O	C
Intercultural Corporation	2	O	C
Psychology & Developing multimedia concepts	4	O	C
Flash & Games I	2	O	C
Preparation/ Realisation	10	O	C
Researching Effectiveness	2	O	C
Flash & Games II	2	O	C
Totaal	29		

Tabel B2.2: Opleiding CS - Keuzeonderwijs

Eigenaar	Doelgroep	Naam	EC	S/O	T
CS	HG	Fotografie 1	3	O	C
CS	HG	Fotografie 2 (talent class)	3	O	C
CS	HG	Sociale Media	3	O	C
CS	HG-CS	Media Testing Theorie	3	O	C
CS	HG-CS	Media Testing Onderzoek	3	O	C
CS	HG-CS	Media Testing Praktijk	3	O	C
CS	CS	Rich Internet Applications	15	O	C
CS	ICM	Video	15	O	C
CS	CO/CS	Vormgeving	15	O	C
CS	CS	3D	15	O	C

Toelichting op curriculumoverzichten:

S/O : toetsing schriftelijk (S) of op een andere wijze/overig (O)

T : toetsing leidt tot een Cijfer (C) of tot een Voldoende/Onvoldoende (V/O)

EC : aantal credits te behalen met dit studieonderdeel

Compet : te verwerven CS-competenties in dit blok op niveau 1 (niv.1), 2 (niv.2) of 3 (niv.3)

Tabel B2.3: Curriculumoverzicht opleiding CS - Major Multimedia Design & Branding (MDB) 2012-2013

STUDIEJAAR 1	Blok 1.1 Beeldtaal, compet: 3-5,7-9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.2 Huisstijl, compet: 1-5,7,8 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.3 Website, compet: 1-9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.4 Educatieve Multimedia, compet: 1,2,6,8,9 (niv.1)/ 4,5,7 (niv.2)	EC	S/O	T
	Project Audiovisual	3	O	C	Visuele presentatie	2	O	C	Project Website	4	O	C	Project Multimedia	5	O	C
	Trainingen	2	O	V/O	Tools vormgeving	2	O	C	Theorie Website Usability	3	O	C	Concepten Multimedia	3	O	C
	Filmtheorie	2	S	C	Organisatiekunde	2	S	C	Tools HTML en CSS	4	O	C	Vaardigheden Multimedia	4	O	C
	Communicatietheorie	3	S	C	Theorie Vormgeving	2	O	C	Basis programmeren	2	S	C	Onderzoek 2: data uit interviews	2	S	C
	Flash Animatie	2	O	C	Onderzoek 1: secundaire data	2	S	C	Presenteren	2	O	C	SLB2	1	O	V/O
	Schrijven	3	O	C	Communicatietheorie	2	O	C								
					Interviewen	2	O	C								
					SLB1	1	O	V/O								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 2	Blok 2.3 Web Content Management, compet 1-6,8,9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.2 Vormgeving/ Printontwerp, compet: 2 (niv.1)/ 1,3,5,7,9 (niv.2)/ 4(niv.3)	EC	S/O	T	Blok 2.3 Innovatie met ICT, compet: 1-4,6-9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.4 Crossmedia Concept-ontwikkeling, compet: 1,2,4-9 (niv.2)	EC	S/O	T
	Project CMS: CSS en Themes	2	O	C	Project Vormgeving	3	O	C	Project Innovatiemanagement	2	O	C	Project: Campagne Groepswerk	5	O	C
	Project: Realisatie CMS Drupal	4	O	C	Concepting	2	O	C	Project Adviesrapport	4	O	C	Project: Individuele vormgeving van middelen	2	O	C
	Marketing met Interactieve Media	2	S	C	Vormgeving	2	O	C	Veranderanalyse	3	S	C	Concepting en imagineering	3	S	C
	Content Management	2	S	C	Prepress	2	O	C	Projectmanagement	2	S	V/O	Communicatie- en marketingtheorie	2	S	C
	User Interfaces	2	O	C	Fotografie	2	O	C	ICC en nearshoring	2	O	C	Argumenteren en debatteren	2	O	C
	Engels 1	2	O	C	Presenteren 2	2	O	C	Rapporteren	2	O	C	SLB 6: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O
	SLB: Pers. Prof. Ontwikkeling 5	1	O	V/O	Engels 2	2	O	C								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 3	Blok 3.1 + 3.2 Vrije ruimte					EC	S/O	T	Blok 3.3 + 3.4 Stage, compet: 2-4, 6-9 (niv.2)/ 1,5 (niv.3)					EC	S/O	T
	SLB8: Pers. Prof. Ontwikkeling					1	O	V/O	Stage					29	O	V/O
	Keuzeonderwijs					29			SLB7: Conflicthantering					1	O	V/O
	TOTAAL					30			TOTAAL					30		
STUDIEJAAR 4	Blok 4.1 Specialisatie Brand- en Designmanagement, compet 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.2: Specialisatie Brand- en Designmanagement, compet: 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.3 + 4.4 Afstudeeropdracht, compet: 5,7,8 (niv.2)/1-4,6,9 (niv.3)					EC	S/O	T
	Project and Briefing	4	O	V/O	Project Adviesrapport	5	O	C	Afstudeeropdracht					26	O	C
	Concepten, perceptie en presentatie	3	S	C	Project sfeer en interactie ontwerp	3	O	C	Plan van Aanpak bij Afstuderen					2	O	V/O
	Vaardigheden trendanalyse en advisering	4	O	C	Concepten designmanagement	3	S	C	Examengesprek					1	O	C
	Belevingsonderzoek	4	O	C	Concepten implem. en organisatie	3	O	C	SLB10: Adviseren					1	O	V/O
					SLB 9: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL					30		

Tabel B2.4: Curriculumoverzicht CS - Major Game Design & Development (GDD) 2012-2013

STUDIEJAAR 1	Blok 1.1 Beeldtaal, compet: 3,4,5,7,8,9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.2 Huisstijl, compet: 1-5,7,8 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.3 Website, compet: 1-9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.4 Educatieve Multimedia, compet: 1,2,6,8,9 (niv.1)/ 4,5,7 (niv.2)	EC	S/O	T
	Project Audiovisual	3	O	C	Visuele presentatie	2	O	C	Project Website	4	O	C	Project Multimedia	5	O	C
	Trainingen	2	O	V/O	Tools vormgeving	2	O	C	Theorie Website Usability	3	O	C	Concepten Multimedia	3	O	C
	Filmtheorie	2	S	C	Organisatiekunde	2	S	C	Tools HTML en CSS	4	O	C	Vaardigheden Multimedia	4	O	C
	Communicatietheorie	3	S	C	Theorie Vormgeving	2	O	C	Basis programmeren	2	S	C	Onderzoek 2: data uit interviews	2	S	C
	Flash Animatie	2	O	C	Onderzoek 1: secundaire data	2	S	C	Presenteren	2	O	C	SLB2	1	O	V/O
	Schrijven	3	O	C	Communicatietheorie	2	O	C								
					Interviewen	2	O	C								
					SLB1	1	O	V/O								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 2	Blok 2.1 Game Concepting, compet: 1,2,4-5,7,9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.2 Game Innovation, compet: 1,2,4,5,7,9(niv.2)/8 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 2.3 Interaction Design & User Experience, compet: 1-3,7,9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.4 Game Production, compet: 1,4,7,9 (niv.2)/5,8 (niv.3)	EC	S/O	T
	Project Game Concepting	5	O	C	Project Game Innovation	6	O	C	Project Interaction Design & User Experience	6	O	C	Project Game Production	6	O	C
	Game Design Fundamentals	2	O	C	Innovation & Research	4	O	C	User Experience & Interaction Design	4	O	C	Agile Game Production with Scrum	3	O	C
	Kritische Gamebeschouwing	2	O	C	Prototyping	4	O	C	Onderzoeksmethoden en -technieken	3	O	C	Production Management & Quality Assurance	4	S	C
	Game Concepting & Creativiteit	3	O	C	SLB6	1	O	V/O	Engels 2	2	O	C	Intercultural Competence	2	O	C
	Engels 1	2	O	C												
	SLB5	1	O	V/O												
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 3	Blok 3.1 + 3.2 Vrije ruimte					EC	S/O	T	Blok 3.3 + 3.4 Stage, compet: 2-4, 6-9 (niv.2)/ 1,5 (niv.3)					EC	S/O	T
	SLB8: Pers. Prof. Ontwikkeling					1	O	V/O	Stage					29	O	V/O
	Keuzeonderwijs					29			SLB7: Conflicthantering					1	O	V/O
	TOTAAL					30			TOTAAL					30		
STUDIEJAAR 4	Blok 4.1 Specialisatie Game Design & Development, compet: 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.2: Specialisatie Game Design & Development, compet: 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.3 + 4.4 Afstudeeropdracht, compet: 5,7,8 (niv.2)/ 1-4,6,9 (niv.3)					EC	S/O	T
	Project Game Concepting	5	O	C	Project Game Production	6	O	C	Afstudeeropdracht					26	O	C
	Serious Games Design	6	O	C	Evaluation & Testing	4	O	C	Plan van Aanpak bij Afstuderen					2	O	V/O
	Expert Track I	4	O	C	Expert Track II	4	O	C	Examengesprek					1	O	C
					SLB9: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O	SLB10: Adviseren					1	O	V/O
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL					30		

Tabel B2.5: Curriculumoverzicht opleiding CS - Major Web & Mobile Services (WMS) 2012-2013

STUDIEJAAR 1	Blok 1.1 Beeldtaal, compet. 3,4,5,7,8,9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.2 Huisstijl, compet. 1,2,3,4,5,7,8 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.3 Website, compet: 1-9 (niv.1)	EC	S/O	T	Blok 1.4 Educatieve Multimedia, compet: 1,2,6,8,9 (niv.1)/ 4,5,7 (niv.2)	EC	S/O	T
	Project Audiovisual	3	O	C	Visuele presentatie	2	O	C	Project Website	4	O	C	Project Multimedia	5	O	C
	Trainingen	2	O	V/O	Tools vormgeving	2	O	C	Theorie Website Usability	3	O	C	Concepten Multimedia	3	O	C
	Filmtheorie	2	S	C	Organisatiekunde	2	S	C	Tools HTML en CSS	4	O	C	Vaardigheden Multimedia	4	O	C
	Communicatietheorie	3	S	C	Theorie Vormgeving	2	O	C	Basis programmeren	2	S	C	Onderzoek 2: data uit interviews	2	S	C
	Flash Animatie	2	O	C	Onderzoek 1: secundaire data	2	S	C	Presenteren	2	O	C	SLB2	1	O	V/O
	Schrijven	3	O	C	Communicatietheorie	2	O	C								
					Interviewen	2	O	C								
					SLB1	1	O	V/O								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 2	Blok 2.1 Dynamische Websites, compet: 1-3 (niv.1)/ 4-9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.2 Innovatie met ICT, compet: 1-4 (niv.1), 6-9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.3 Web Content Management, compet niv. 1-8,8,9 (niv.2)	EC	S/O	T	Blok 2.4 Interaction Design & Usability, compet 1-8 (niv.2)	EC	S/O	T
	Project	5	O	C	Project Innovatiemanagement	2	O	C	Project CMS: CSS en themes	2	O	C	Project Onderzoeksmethoden & usability testen	3	O	C
	Informatiekunde	2	S	C	Project Adviesrapport	4	O	C	Project Realisatie Drupal	4	O	C	Project Onderzoeksrapport	4	O	C
	Gegevensmodellering	2	O	C	Veranderanalyse	3	S	C	Marketing met Interactieve Media	2	S	C	Interactie ontwerp	5	O	C
	Server side scripting in PHP	2	O	C	Projectmanagement	2	S	V/O	Content Management	2	S	C	Argumenteren/ debatteren	2	O	C
	Presenteren	2	O	C	ICC en nearshoring	2	O	C	User Interfaces	2	O	C	SLB6: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O
	Engels 1	2	O	C	Rapporteren	2	O	C	Engels 2	2	O	C				
									SLB5: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O				
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL	15		
STUDIEJAAR 3	Blok 3.1 + 3.2 Vrije ruimte					EC	S/O	T	Blok 3.3 + 3.4 Stage, compet: 2-4, 6-9 (niv.2), 1, 5 (niv.3)					EC	S/O	T
	SLB8: Pers. Prof. Ontwikkeling					1	O	V/O	Stage					29	O	V/O
	Keuzeonderwijs					29			SLB7: Conflicthantering					1	O	V/O
	TOTAAL					30			TOTAAL					30		
STUDIEJAAR 4	Blok 4.1 Specialisatie Web & Mobile Services, compet: 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.2: Specialisatie Web & Mobile Services, compet: 1-9 (niv.3)	EC	S/O	T	Blok 4.3 + 4.4 Afstudeeropdracht, compet: 5,7,8 (niv.2)/1-4,5,9 (niv.3)					EC	S/O	T
	Project I	4	O	C	Project II	4	O	C	Afstudeeropdracht					26	O	C
	Soft Skills I	2	O	C	Soft Skills II	2	O	C	Plan van Aanpak bij Afstuderen					2	O	V/O
	Onderzoeksmethoden I	2	O	C	Onderzoeksmethoden II	2	O	C	Examengesprek					1	O	C
	SCRUM, Projectmanagement	2	O	C	Strategische Innovatie	2	O	C	SLB10: Adviseren					1	O	V/O
	WMS Tools	3	O	C	WMS Implementatie	2	O	C								
	Architectuur	2	O	C	Kennisdeling	2	O	C								
					SLB9: Pers. Prof. Ontwikkeling	1	O	V/O								
	TOTAAL	15			TOTAAL	15			TOTAAL					30		

Bijlage 3: Deskundigheden leden van het beoordelingspanel en secretaris

Hbo-bacheloropleiding Communicatiesystemen, Hanzehogeschool Groningen

De heer drs. E. de Heus, voorzitter

De heer De Heus is ingezet als panellid vanwege zijn domeindeskundigheid op het gebied van marketing en communicatie. Hij heeft verschillende functies bekleed binnen marketing, branding en communicatie, als adviseur en op directieniveau. Ook heeft hij gepubliceerd op dit terrein. Daarnaast is de heer De Heus jarenlang actief geweest als docent in het hoger onderwijs. Vanuit zijn huidige betrekking is hij vertrouwd met het beoordelen en doorlichten van organisaties. Voor deze visitatie heeft hij de handleiding voor panelleden ontvangen en is aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1985 – 2009	Diverse trainingen en cursussen op het gebied van marketing, bedrijfseconomie, communicatie en management
1979 – 1985	Doctoraal Nederlandse Taal- en Letterkunde (ad summos honores), Rijksuniversiteit Groningen
1972 – 1979	Atheneum, Bataafse Kamp, Hengelo

Werkervaring:

2008 – heden	Partner in Smidswater, design- en communicatiebureau
2005 – 2008	Hoofd marketing en communicatie Meavita Den Haag, adviseur raad van bestuur Maevita Nederland
2000 – 2005	Total Identity Amsterdam, creatief directeur, vanaf 2002 commercieel directeur
1992 – 2000	Partner Van Rossum & Partners
1988 – 1992	Partner in Weber & de Heus communicatie
1985 – 1992	Docent Hanzehogeschool Groningen

Publicaties:

Diverse leerboeken en courseware uitgegeven door Spruyt, Mantgem & De Does (Leiden) en het ministerie van OC&W. Diverse artikelen in vakbladen over onder meer imarketing, communicatie, onderzoek, casuïstiek. Een overzicht van publicaties van de laatste vijf jaar:

- *In de beginne was er het woord*, een essay over de verhalende organisatie
- *Op eigen kracht*, een essay over organisaties met een maatschappelijke functie
- *Een verhaal over verbeelding*, Tijdschrift voor Communicatie
- *De zelfbewuste zorginstelling heeft toekomst*, Prismant Magazine
- *De corporate story*, Vakblad Communicatie
- *Total Identity*, Amsterdam 2003, boek over alle facetten van imago en identiteit van 238 pagina's uitgegeven door Bis Publishers
- *Strategie en identiteit*, in Marketing voor de zorg, een uitgave van Elsevier gezondheidszorg (2009)
- *Merk, meer dan een naam alleen*, in ZorgMarkt, een uitgave van Kluwer (2009)

Overig:

- Secretaris en oprichter van de Noorder Pers Sociëteit, een ontmoetingplatform voor journalisten en adviseurs
- Voorzitter Stedenband Groningen - San Carlos
- Bestuurslid De Helderheid, instituut voor alledaagse verslavingen

Mevrouw drs. B.L. van Eyndhoven MA

Mevrouw Van Eyndhoven is ingezet vanwege haar deskundigheid op het gebied van communicatiesystemen en vanwege haar inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. Zij heeft bij het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome gewerkt als communication officer en docente film, waar zij onder meer verantwoordelijk was voor het ontwikkelen van up-to-date communicatiebeleid voor het instituut, online en offline. Als docente multimedialkunst aan de Università 'La Sapienza' te Rome heeft zij onder meer de module 'Theorie van het digitale beeld in de kunsten' ontwikkeld en gedoceerd. Zij heeft als researcher digitale communicatie bij het European Centre for Digital Communications (Hogeschool Zuyd, Heerlen) gebruikersonderzoeksprojecten 'digital communication' uitgevoerd en georganiseerd, waaronder een onderzoek naar innovatie van onderwijsprogramma's van alle opleidingen Communicatie en Multimedia Design in Nederland. Daarnaast is zij betrokken geweest bij de mede-ontwikkeling en het doceren van de module 'onderzoek digitale communicatie in de kunsten' Academie voor Beeldende Kunsten Maastricht en bij het opzetten van workshops en het uitvoeren van onderzoek voor docenten van Hogeschool Zuyd. Zij heeft diverse publicaties op haar naam staan. Voor deze visitatie heeft mevrouw Van Eyndhoven onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is zij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1994 – 2000	Film- en televisiewetenschappen, Universiteit van Amsterdam
1996 – 1997	Filmwetenschappen, University College Dublin, Ierland
1993 – 1994	Communicatiewetenschap, Radboud Universiteit Nijmegen
1993 – 1994	Kunstgeschiedenis, Radboud Universiteit Nijmegen
1991 – 1993	Audiovisuele Vormgeving, Kunstacademie, Breda

Werkervaring:

2012 – heden	Hogeschool Zuyd - Panelsecretaris visitatiecommissie lectoraten Hogeschool Zuyd
2012 – heden	Hogeschool Windesheim - Auditor externe onderzoekscommissie opleiding journalistiek
2008 – 2011	Koninklijk Nederlands Instituut te Rome - Communication Officer, docente film
2006 – 2008	Università 'La Sapienza' (Rome, IT), Film- en Theaterwetenschap - Docente multimedialkunst
2003 – 2005	European Centre for Digital Communications (Hogeschool Zuyd, Heerlen) - Researcher en docente digitale communicatie en cultuur
2002 – 2003	Digital Film Center Europe (mediabedrijf Arnhem) - Ass. Manager Multimedia Content
2000 – 2002	Irish Film and Television Net - IFTN (Dublin, IRL) - Communication Manager

Publicaties:

VARA-gids (2006 – 2008), publicaties over film:

- interview acteur Toni Servillo, *Il Divo* (2008, Paolo Sorrentino)
- achtergrondverhaal *Viva Zapatero* (2005, Sabina Guzzanti)
- *Ierland in Angela's Ashes* (1999, Alan Parker) 2009, 2008

Publicaties digitale communicatie en cultuur:

- okt. 2007 Spread the news on digital cinema (and reap) in opdracht van EU MEDIA programma organisatie Mediasalles (www.mediasalles.it)
- dec. 2005 De bibliotheek in het internettijdperk. Een onderzoek naar gebruikerstevredenheid van BNL websites (EC/DC) in opdracht van Vereniging Openbare Bibliotheken
- dec. 2004 Opleiding Crossmedia en nieuwe diensten. Architectuur, modulen en opleidingsstructuur in opdracht van Stivako
- nov. 2004 Project "Masteronderwijs multimedia, ICT en digitale cultuur"(EC/DC)
- juli 2004 Aarzelend over de drempel - ervaringen met breedbanddiensten in Nederlandse gemeenten in opdracht van Gemeente Heerlen
- jan. 2004 Master en Bachelor programma's in Communicatie en MultimediaDesign

Overig:

- Communicatie-advies voor collectief *Werkplaats voor de Stilte* i.k.v. manifestatie *Stilte aan het Werk* (Eindhoven, 2012)
- Doceren van enkele workshops 'Digital Cinema' voor de Italiaanse nationale filmacademie *Centro Sperimentale di Cinematografia* (2007, Milaan en Aquila)
- Blogs over media in Italië (2007 - 2009)

De heer drs. J. van Mastrigt-Ide

De heer Van Mastrigt-Ide is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van communicatie en game design and development en vanwege zijn inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. Bovendien heeft de heer Van Mastrigt-Ide onderwijservaring als hogeschool hoofddocent, lector en fellow bij de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Hij ontwikkelde Europa's eerste voltijds master en bachelorprogramma in Game Design aan de HKU. Hij was jarenlang aan de HKU verbonden als lector Art & Technology en als hoofd van de game- en interactie-opleidingen. Sinds 2011 werkt hij als ondernemer en adviseur op het gebied van (sociale) innovatie in het algemeen en applied game design in het bijzonder. Hij is tevens voorzitter van de Dutch Game Garden. Voor deze visitatie heeft de heer Van Mastrigt-Ide onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 2007 – 2010 Management Development Traject, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
- 1991 – 1997 Doctoraal Communicatiewetenschap, Radboud Universiteit Nijmegen
- 1990 – 1991 Propedeuse Politicologie, Radboud Universiteit Nijmegen

Werkervaring:

- 2011 - heden Consultant JRNVM
- 2011 – heden Voorzitter Dutch Game Garden
- 2011 – heden Fellow Games & Interaction, HKU
- 2006 – 2011 Lector Kunst & Techniek, HKU

2005 – 2007	Faculteitsbestuur faculteit Kunst Media & Technologie, HKU
2002 – 2007	Hogeschool hoofddocent, Courseleader, HKU
1994 – 2006	Founding Partner GX

De heer H.H. Ooijens

De heer Ooijens is ingezet als studentlid. Hij volgt de voltijdse hbo-bacheloropleiding Communicatiesystemen (digitale communicatie) bij Hogeschool Utrecht. De heer Ooijens is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Ooijens aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2010 – heden	Communicatiesystemen (digitale communicatie), hbo-bachelor Hogeschool Utrecht
2008 – 2010	Marketing & Communicatie, MHBO - Koning Willem I College
2005 – 2008	ICT Beheer, MBO - ROC Rivor

Werkervaring:

2010 – heden	Art-director en of communicatieadviseur in opleiding voor OurBrand (eigen onderneming) Tiel
2010	Stagiaire Marketing en Communicatie - Corso Informatica B.V. Tiel
2008 – heden	Chauffeur / Allround medewerker Taxi- en Touringcarbedrijf Krol Reizen Tiel
2005 – 2008	Stagiaire IT in commercie - LinkIt, de Meern

De heer drs. ing. A.G.M. Horrevorts

De heer Horrevorts is ingezet als panellid NQA. Hij bezit auditorkwaliteiten vanwege jarenlange visitatie-ervaring en cursussen gevolgd bij INK en Lloyd's Register. Door zijn ervaring heeft de heer Horrevorts tevens deskundigheid in de beoordeling van afstandsonderwijs. In 2000 volgde hij de postgraduate course 'Institutional Management and Change in Higher Education' aan het Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS), Universiteit Twente en Open University, Engeland. De heer Horrevorts heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris.

Opleiding:

De heer Horrevorts studeerde Metaalkunde aan de HTS te Utrecht en Sociale Geografie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Werkervaring:

Na de studie HTS werkzaam als ontwikkelingswerker / leraar in het technisch beroepsonderwijs op de Filipijnen.

Van 1985 tot 1992 werkzaam als projectleider 'ontwikkelingseducatie' in een project van de stichting Tool, HBO-raad en Nuffic. Ontwikkelen van educatief materiaal in samenwerking met HTS-en. Thema: Techniek en samenleving / internationalisering / ontwikkelingssamenwerking.

Van 1993 tot 2000 was de heer Horrevorts werkzaam bij de Nuffic als programmamedewerker hoger (beroeps)onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. Hij beheerde onderwijsprojecten aan universiteiten in de Filipijnen, India en Bangladesh.

Van 2000 tot 2003 was hij werkzaam bij de HBO-raad, afdeling Kwaliteitszorg. Hij was secretaris van diverse visitatiecommissies: CMV, SJD, Technische Natuurkunde, Voortgezette opleiding Theater, Tuinbouw en Akkerbouw en de visitatiecommissie Landelijke Publieke Omroep. De heer Horrevorts is sinds januari 2004 auditor bij de Netherlands Quality Agency (de verzelfstandigde afdeling Kwaliteitszorg van de HBO-raad).

Bijlage 4: Bezoekprogramma

Donderdag 27 september 2012

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
12:00 – 12:30	Formele ontvangst	- Visitatiepanel - mr. Trijnie Faber, dean ICM/ICT; - drs. Jan Roelof Dries, waarnemend Teamleider CS; - mr. Jantien de Bos, Teamleider Propedeuse CS/IDM/CO; - Peter-Jan Hagedoorn MBI, hogeschooldocent, Projectleider Accreditatie CS;
12.30 – 13.30	Lunch en kennismaking	- Visitatiepanel
13.30 – 18.00	Voorbereiding en materiaalbestudering - Studiemateriaal - Studentmateriaal - Alle door NQA en de opleiding geselecteerde afstudeerproducten Spreekuur en rondleiding (½ uur, tijd in overleg)	- Visitatiepanel Spreekuur (17:00 – 17:30) - Visitatiepanel (deels); Dit betreft een inloop spreekuur voor studenten en docenten. Rondleiding (17:00 – 17:30): - Visitatiepanel (deels); - mr. Trijnie Faber, dean ICM/ICT; - drs. Jan Roelof Dries, waarnemend Teamleider CS; - mr. Jantien de Bos, Teamleider Propedeuse CS/IDM/CO.

Vrijdag 28 september 2012

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
08:30 – 09:15	Afstuderen	Docenten en externe begeleiders van 2 door de opleiding geselecteerde afstudeerproducten, uitgebreid met werkveldvertegenwoordiging. - Peter-Jan Hagedoorn MBI, - ing. Bas van Hensbergen BEd, afstudeerbegeleider Dorien Abbring bc.; - drs. Job Wiegant, afstudeerbegeleider Manon Prins bc.; - drs. Rob Willems, afstudeerbegeleider Sander Roosdorp bc. Externe begeleiders: - Erwin Hendriks, Domain Lead Digital Marketing, CapGemin, - Christiaan Pinkster, coordinator Assistive Technology Communication, Koninklijke Visio, Werkveldvertegenwoordiging: - drs. Johannes Brouwer, Hoofd ICT, Agentschap Telecom; - drs. Marco Out, Burgemeester gemeente Borger-Odoorn.

09:30 – 10:15	Afstudeerfase	Alumni (afgestudeerd max. 2 jaar), van de vier door de opleiding geselecteerde afstudeerproducten, aangevuld met 1 onlangs afgestudeerde student. - ██████████ - Dorien Abbring bc; - Manon Prins bc; - Sander Roosdorp bc; - Hendrik Buimer bc.
10:30 – 11:15	Gesprek met studentenpanel	Major Game Design and Development: - Iris Keverkamp (4^e jaars); - Marianne Spijkstra (3^e jaars + honours); - Tim Leegstra, (4^e jaars + IMR) Major Multimedia Design and Branding: - Jeroen Jacobs (3^e jaars + klassenvertegenwoordiger CSV2D); - Eric Zwiers (3^e jaars + klassenvertegenwoordiger CSV2D); Major Web- and Mobile Services: - Anne Jacobs (4^e jaars); Propedeuse: - Teunis Dokter (2^e jaars).
11:30 – 12:15	Gesprek met docentenpanel	- Herman ten Kate, hogeschooldocent major Multimedia Design and Branding; - drs. Hans Ottele, afstudeer- en stagecoördinatie, docent onderzoeksvaardigheden. - drs. Jelle de Boer, hogeschooldocent major Web- and Mobile Services; - Peter-Jan Hagedoorn MBI, hogeschooldocent; - drs. Eelco Braad, hogeschooldocent Gamedesign and Development; - Arnold Greidanus, docent content management.
12:15 – 13:15	Lunchpauze	- Visitatiepanel
13:15 – 14:00	1^e gesprek met opleidingsmanagement	- Visitatiepanel; - mr. Trijnie Faber, dean ICM/ICT; - drs. Jan Roelof Dries, waarnemend Teamleider CS; - mr. Jantien de Bos, Teamleider Propedeuse CS/IDM/CO.
14:15 – 15:00	Kwaliteitsborging	Gesprek met Examencommissie - drs. Fokke Veenstra (vz.); - drs. Hans Ottele (secr.); Toetscommissie - drs. Tjeerd Schat (vz.); - drs. Jef Folkerts. Opleidingscommissie - Sip Sixma (vz); - Teunis Dokter (student CS); Curriculumcommissie CS - Herman ten Kate.
15:15 – 15:45	Slot voor extra gesprekken	- Nader bepaald door het panel, afhankelijk van bevindingen tijdens de visitatie.
15:45 – 16:45	Beoordelingsoverleg visitatiepanel	- Visitatiepanel

16:45 – 17:30	2^e gesprek opleidingsmanagement, inclusief afronding	- Visitatiepanel; - Drs. Marain van Os, lid CvB; - mr. Trijnie Faber, dean ICM/ICT; - drs. Jan Roelof Dries, waarnemend Teamleider CS; - mr. Jantien de Bos, Teamleider Propedeuse CS/IDM/CO. - drs. Jelle de Boer, hogeschooldocent major Web-and Mobile Services; - Peter-Jan Hagedoorn MBI, hogeschooldocent, Projectleider Accreditatie CS; - drs. Eelco Braad, hogeschooldocent Gamedesign and Development; - Herman ten Kate, hogeschooldocent major Multimedia Design and Branding.
---------------	--	--

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

1. Organisatie en middelen
Convenanten en samenwerkingsafspraken van CS/ICM met externe bedrijven: RDW, Hunebedcentrum, Concept 7, AT Telecom, MBO
Overzicht externe opdrachtgevers, mei 2012
Samenstelling werkveldadviescommissie opleiding CS, voorjaar 2012
Samenstelling en voorbeelden van verslagen van diverse commissies
Jaarverslag examencommissie (incl. jaarverslag toetscommissie) 2010-2011, januari 2012
Mandaatbesluit examencommissie met toetscommissie, bijlage bij verslag examencommissie van 13 februari 2012
2. Beleid en strategie
Hanzehogeschool Groningen Koers op Kwaliteit, oktober 2009
Schoolstrategisch Plan ICM 2012-2015, juni 2012
Schooljaarplan ICM, 2012-2013, mei 2012
Opleidingsjaarplan opleiding CS 2012-2013, juni 2012
Lectoraat Media en User Experience ICM, werkplan, november 2011
Honours mission document, maart 2012
Honours curriculum table 2012-2013
3. Personeel
Meerjarenpersoneelsplan ICM: SSP ICM 2012_2015)
Deskundigheidsbevorderingsplan 2011-2012, september 2011
Inrichting professionele organisatie ICM, april 2012
Personeelsoverzicht opleiding CS
CV's van docenten betrokken bij opleiding CS
Overzicht gastdocenten majors MDB, GDD en WMS, juni 2012
Scholingsplan m.b.t. toetsing ICM, november 2011
Plan van Aanpak Scholing methoden van onderzoek voor docenten ICM, oktober 2011
4. Onderwijs
Body of Knowledge & Skills, Sector HEO, juni 2008
Competentieset opleiding CS, 2011: Onderwijskundig opleidingsplan opleiding CS)
Herijkte visie CS, december 2011
Onderwijskundig opleidingsplan opleiding CS, juli 2012
Onderwijs- en examenregeling ICM 2012-2013, juli 2012
Programmaoverzicht opleiding CS (opgenomen als bijlage 2 in deze Kritische Reflectie)
Programmaonderdelen opleiding CS 2012-2013
Literatuurlijst opleiding CS 2012-2013
Toetsbeleid ICM 2011-2012, november 2011
Notitie borging toetsing, april 2011
Toetsplannen Propedeuse CS, major MDB, major GGD en major WMS, mei 2012
Stagehandleiding 2011-2012 met bijlagen, september 2011
Handleiding praktijkbegeleiders stage, februari 2011
Afstudeerhandleiding 2011-2012 met bijlagen, december 2011
Kritische Reflectie Opleiding Communicatiesystemen
Hanzehogeschool Groningen 52
Kiezen voor studiesucces!, visie op studieloopbaanbegeleiding ICM, mei 2012
Learning outcomes, concept, juni 2012

5. Kwaliteitszorg en evaluaties

Kwaliteitszorgplan ICM 2011-2012, januari 2012

Voorbeelden van blokenquêtes, panelgesprekken en verbeteracties

Resultaten stage-evaluatie 2011 studenten en stagebegeleiders CS, oktober 2011

Resultaten afstudeerevaluatie 2011 studenten en stagebegeleiders CS, oktober 2011

Rapportage NSE-resultaten ICM 2011, september 2011

NSE 2011 verbeterplan, november 2011

Resultaat NSE-verbeteringen (brief dean), december 2011

NSE 2012 resultaten, voorlopig cijferoverzicht, juni 2012

Resultaten HBO-Monitor 2009, voorjaar 2010

Medewerkerstevredenheidsonderzoek ICM juni 2011, september 2011

Verbeterplan Medewerkerstevredenheidsonderzoek ICM, juli 2012

6. Rendementen

Plan van aanpak proprendement CS, december 2011

Rendementsanalyse ICM, februari 2012

Rendementsanalyse CS, mei 2012

7. Resultaten

Verslag eindniveau CS, juni 2011

Alternatieve afstudeertrajecten en de bewaking van het eindniveau in het hoger onderwijs,

Inspectie van het Onderwijs, april 2011

Alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs, rapportage over de niveaubeoordelingen

en de verbetertrajecten, Inspectie van het Onderwijs, maart 2012

Rapportage toetscommissie ICM, periode september 2011-januari 2012, februari 2012

Rapportage toetscommissie ICM, Beoordeling leerlijnen CMV en SLB, maart 2012

Rapport instellingstoets kwaliteitszorg Hanzehogeschool Groningen, mei 2012 (beschikbaar via website van NVAO)

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

Bestudeerd tijdens de visitatie

De eerste vier afstudeerwerken zijn door de opleiding geselecteerd en de overige elf door het panel.

Studentnummer

301357
306201
313808
322820
309606
284601
294381
270255
295390
311142
309486
315524
284945
324275
320589

Aanvullend zijn nog bestudeerd

Studentnummer

321037
328344
326700
318019
307726
326389
316123
313434
343497
317923

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de

Opleiding: Communicatiesystemen

Instelling: Hanzehogeschool Groningen

Visitatiedatum: 28 september 2012

Ondergetekende:

T. Faber-Remmelts

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van:

Dean gcm / gct

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'J' or 'G' shape with a loop at the top.

Datum:

29 aug 2012